

7677

ఆంధ్రనర్సవ్యవస్థము

సంపాదకుడు
పిడిది వేంకటరావు

౧ వ సంపుటము	రాజమహేంద్రవరము ౧౯౨౪	౪ వ సంచిక
-------------	------------------------	-----------

N B:—Original Articles On Social Political Economic Religious And Literary Topics And Fine Arts Of Andhradesa Will Be Paid

ఆంధ్రుల పూర్వ ఆస్థానీయ చరిత్ర, సాంఘిక, రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంస్కృతిక, కళాపరిస్థితులను గూర్చి విశదమైన వ్రాసిన స్వతంత్ర వ్యాసములు స్వీకరింపబడును.

స్వ విషయము

చందాదారులకు నిజప్రతి

మహాశయిలారా!

ఇంతిదనుక నాలుగు సంచికలను దమకు పంపించు కున్నారము. ప్రస్తుతపరిస్థితులను బట్టి ఇంతకన్న యెక్కువగా పంపించుకొనుట కష్టమను సంగతి తామెరుగనిది కాదు. ద్రవ్య సాహాయ్యము లేనిదే మాయుధ్యమము నెరవేరుటరుదు. కావున భాషాబోషకు లగు మాచందా

దారులు తమ తమ చందా సొమ్ములు 3—0—0 మణియార్దరు ద్వారా “ఆంధ్రనర్సవ్యవస్థాపతిరాజమహేంద్రవరము గోదావరిజిల్లా” అని పంపించ వేడెదను. పత్రికను పుచ్చుకొన సంతృప్తి తేలిచో నృథావ్రయము చేయించక వెంటనే కార్డులొన సమాధానము వ్రాయించ వేడెదము.

చరిత్రపరిశోధకులకు నిజప్రతి

ఇంతిదనుక మాపత్రికయందు “పూసపాటి రాజుల పూర్వోక్తము” అను స్థానికచరిత్రను ప్రకటింపచున్నారము. అది గంజాము, విశాఖపట్టణమండలి వాసులకు చదువుటకు తుత్సాహముగ నుండును. మాపత్రికను ఆంధ్రుల కందఱువను జదువుట కింపుగ నుండునటుల జేయుటయే మాయాశ్రయము. కావున ఇంతటిమంది కృషి, గుంటూరు, తెలంగాణ మండలములలోని పూర్వపు కావనములను గూర్చి ప్రకటింపచున్నారము. ఈకావన ప్రతుల

యందు కొన్ని వ్రాత పాఠపాటు లుండిన నుండునట్లును. కాబట్టి ఆయాప్రాంతములందరి పరిశోధకులగు నదియగు మూలకావనములను తిరిగి పరిశోధించి మాపత్రికనములకును, మూలములకును న్యతార్థమున్నచో నట్టి మార్పులను మాకు తెలియజేయ వేడెదము; వాని వెంటయు వాదనపూర్వకముగ నీక్షింపించి మాపత్రికయందు తిరిగి ప్రకటింపెదము. మా కీమాత్రము సాయమునీయ చరిత్ర పరిశోధకులెంతయు ప్రార్థితులు.

ప్రార్థన

[అప్పీల్ చేతనల వెంకటరంగనాథస్వామిగారు]

శా॥ శ్రీవత్సస్ఫుర దంతరాశిము కృపా • స్నేహోన్మితంబున్ వర
 ద్వా వేదాంగకవర్తికంబు సకల • ప్రజ్ఞాయతంబున్ సదా
 సేవాకర్మిత మాని మానసచుహా • సీమాభి రామంబునై
 ఏవేళన్ ధరణ్ణజ్యోతి యహ దు • వైశుస్థమిన్ బాపురిన్

నాటకలక్షణములు

[అండ్ర శేషగిరిరావుగారు]

(తొలి సది)

నాట్యకళ మనోశ్చయంబు భరతునిచే దొలు
 దొల్ల కనుగొనబడెనని కొందఱిచింతము. వేదముల
 నుండి బ్రహ్మదేవుడు నాట్యకళను క్రోడీకరించి
 భగవంతుడు బ్రహ్మదేవుని పురాణజ్ఞులు కొందఱు
 వక్కాణించుచున్నారు. నాట్యములు మొట్టమొద
 ట త్రివిధములు; నాట్య, నృత్య, నృత్యములని. భర
 తుడే త్రివిధనాట్యములను గంధర్వులకు క్రృత్తతో
 నేర్పెను. తాండవలాస్యము లనబడు మఱియొక
 నాట్యవిధములను శివుడు కనిపెట్టి నాట్యకళను
 పెంపొందించెను.

ఈ వివిధనాట్యకళలలో నాట్యమునకు
 నాట్యులలోగూడిన అభినయము, నృత్యము భావ
 ప్రదర్శకమును అభినయము, నృత్యమో కేవలము
 అంగవిక్షేపము. తాండవలాస్యములు అంగవిక్షేప
 ములో మఱియొక భేదములు. తండు అనబడు
 తన నేమనకు శివుడే అభినయమును కలపగా
 నయ్యది తాండవముననే కృతహరింపఁ బడియెను.
 లాస్యమును నాట్యము లోలుత పార్శ్వతి ఉపాకన్య
 కు ఉపదేశించెను. ఉపాకన్య తన అత్తవారిహారగు
 ద్వారకానగరమునది గోపికలకుఁజెప్పెను. వారెంద్రా
 నిని సురాష్ట్రదేశస్త్రీలకు నేర్పిరి. వారినుండి వా
 నేశ స్త్రీలు పొందిరి.

నాట్యకళకుఁ దొలిసారి లక్షణ మేర్పఱచి
 క్రమవికాసమునకు మార్గము నేర్పించిన మహనీయుఁ
 డు భరతిముని. వాఘ్యానశత్రులు భరతిసూత్రముల
 నెట్టి తనతమ వాఘ్యానములలో నుదహరించిరి.
 ఇట్లుదహరింపఁబడిన సూత్రదేశములే కాని తద్గ్రంథ
 మున కుపలబ్ధి నేటికినిలేదు.

అటుపిమ్మట నాటకకళను గూర్చి లక్షణ
 సమన్వయమొనర్చి రచింపఁబడిన ఉద్గ్రంథములలో
 దశరూపకము మొదటిది. విష్ణుతనయుడును, మంజు
 అనురాజు అస్థానకవియనగు భంజయ్యుడే గ్రంథ
 కారుడు. ఈతడు పదునొకండు శతాబ్దములో
 జివాడు. అప్పటికి నాటకకళ ఉచ్చదశలో నున్న
 నది. దశరూపకమునకు వాఘ్యానమును ధానికుడ
 నువాడు రచించెను. అభిషేకము నందలి నిదన్య
 నములు రత్నావళినుండి కూడనున్నవి. ఇట్లుగట్టి
 దశరూపకరత్నావళి నాటకకాలమునకు ద్వైతద్ధమే
 రచించున్నది.

కావ్యప్రకాశములో నందందు నాట్యకళప్ర
 స్థావనము గాంచినవి. సాహిత్యదర్శనములోని
 వస్తాభాషయమునగు నాటకకళ విమర్శనము కలదు.
 ఈగ్రంథకాలనిర్ణయమును కాధారములులేవు. కావ్య
 ప్రకాశముకంటె నీగ్రంథము నవనము. సంగీతరత్నా

కరము నాటకలక్షములకంటె సంగీతస్వరస్వాప్ర
దాయములను విమర్శించును. దండి, కావ్యదర్శన
ము; వామనాచార్యుని, కావ్యాలంకారవృత్తి; జయ
దేవకృత చంద్రాలోకమునకు విస్తృతయవదగిన అప్య
య్యదీక్షితులు, కువలయానందము; భాముని, అలం
కారసర్వస్వము; జగన్నాథపండితరాయలవారి రస
గంగాధరము; అలంకార కాస్తుభము, మొదలగునవి
లక్ష్యాగ్రంథములు. ఇవి అన్నియు నాటకచరిత్రరచ
నకు అధికారములు. భాషోద్దేశమునుగూర్చి చర్చించు
చు రుద్రదత్తు శృంగారచిలకము; బామదత్తుని రస
మంజరి రసతరంగణియు కూడ మనచేతము దోడవ

దును. రసతరంగణిలో భగవత్సూత్రము బుద్ధవారిం
పరిచినవి. భోజ్యపబంధమును కావ్యధర్మపద్ధతి అనబడు
ప్రాచీనసంస్కృతగ్రంథ సంకలితముల సాయమున
సవిమర్శనముగ కాలనిర్ణయాది బహువిషయముల పరి
శించి, నిర్ధారణచేసి సంస్కృతనాటకచరిత్ర రచించు
చున్నాను. మధురవరేణ్యులగు శ్రీయత మల్లా
ది నూర్యనారాయణకౌశ్యగారు సంస్కృతదేశ
రూపకమును ఆంధ్రములోనికిఁ బరివర్తించి ప్రతి
భాషాండికృతులను మాషియున్నారు. ఆయాంధ్ర
దేశరూపకము నాకమిత సాను మొనర్చినది. కావు
న శ్రీనారికి నా నమస్కారశతములు.

ప్రశ్నోపనిషత్తు

[చిలుకూరి నారాయణరావుపంతులు గారు యమ్. ఏ. యల్. ౩.]

ద్వితీయ ప్రశ్న
కంఠానందికానుబంధము
తేటగీతలు

మహాకూపాన-నర్మించునపుడు
ప్రాణమా, నీప్రజల్-పగమహ్నమున
నన్నులొక్కటించు నేవ్వచ్చగను
నానందరూపులై-యలరుముండెదరు॥

ప్రాణమా, సంస్కార-వర్జనవైన
శుద్ధుండవైయొప్పు-చూడఁబడియెదవు
ఏకగ్ని నామాన-నెల్లకలశించి
విశ్వప్రభువువై-వెలసెడునీకు
మేముమాచిస్సుల-మిగులనిచ్చెదము
మాతరిశ్యుండవు-మాతృడివీవు॥

వాస్య-నందుండియ-పానరూపమున
క్రోశించులను న్యాన-రూపముతోడ
నయనంబుఁ డనుబ్రా-హ్మను పేరీటను
మనమనందునను స-మానరూపమున

ప్రాణమానర్తించి-నదలకీదేహ
మయ్యది శుభమైన-యట్లనరింపు॥

సర్వంబునున్న పశంబుననుండు
స్వర్గముందరిదీని-నశముననుండు
తల్లిభ్రాతృలనుడ-ద్దముసామనట్లు
ప్రాణమామనసాకీ-గతీంపుచుండి

మాకు శ్రీయును బుద్ధి-మానకయిక్కు॥
ఇది ద్వితీయప్రశ్న

తృతీయప్రశ్న

అంతఃకా సర్వభూతు-నాశ్వలానునుఁడు
“పూజ్యుఁడాయెందుండి-పుట్టెనీప్రాణి?
మెట్టిదేహంబు-వెనయుచునుండు?
నెట్లుభాగంబునై-యిందుండుచుండు?
నెందుచేనందుండి-మెడబాసిపోవు?
నధిభూతియునుమఱి యగ్నిదైవశయును
నెట్లువాధరియుండు? నెట్లులభ్యాత్మ్య
మునుబొందు?” ననిపల్క-మునియూదాఁడెన్నె॥

బ్రహ్మవిదుండ, నీ-ప్రశ్నలుచాల
నూత్నంబులైనను-తోప్పడనీకుఁ
దలియఁజేసెదవానిఁ-దలిసికొమ్మిపుడు॥

ప్రాణంబుపుట్టునా-పమాత్మ్యమండి
పురుషునినిఛాయ-పోలికబ్రహ్మ
మానకును ననియొప్పి-మనములోఁబుట్టి

రూపక సర్వస్వము

1 [భబుడిపాటి మార్యనాథాయనశాస్త్రిగారు]

2 [మహాభాష్యం సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు]

అశ్వమహాశయాలారా,

నేటి విషయము నాటకములను గూర్చి. ఈ విషయమున ననేకులు విద్యాధికులగు పండితోత్తములు పలువిధముల విపులముగ వ్రాసియే యున్నారు. వినన నాకు దోచిన విషయముల నిండుక యీ మహాజనసభలో ముచ్చటించ నెంచిరి. దోషములు గన్పియెడల నాయజ్ఞుల మన్నింతురుగాక. నాటకములను గూర్చి కొంతవరకు వివరించి ప్రస్తుత మార్గలోకమున వ్యాపించియున్న నాటకములు వాని ప్రదర్శనార్హత, వానియందలి లోపములు- వానిని సవరించు విధములు నాకు దోచినరీతిని చెలిపి నా వ్యాసమును ముగించెదను.

తొలుదొల్ల నాటకముల యుత్పత్తిని గూర్చి యిందుక చెలిపెద. సాధారణముగ నితరుల కేవల సామప్రవర్తనాదికము ననుకరించుట మానవస్వభావము. ఈ యనుకరణకై స్త్రీ బాలరయం దర్మిధికముగ నుండును. శ్యావ, నూకర, మౌఢ్యలాదిజంతువుల యూర్పులను, కుకపికాని పక్షిజాతుల మధురద్రవ్యములను, ధూమకేకటాది యంత్రములవలన వెడలు కూతలను ననుకరించుచుండ నెందఱు బాలుర, బాలుడన నేల, యెందఱు యువకుల మనము గాంచుచుండ లేరు. మనుజుల నడకలలోని భేదముల ననుకరించు వారి నెందఱుఁ జూచియుండలేదు. ఒక్కొక్కమనుజుని ప్రసంగదులలోను, కంఠస్థులలోను వాడుక కంటే యిందుకేని వికృతి యున్నచో దాని ననుకరించువారి నెందఱిఁ గనలేదు. ఈ పాధ్యాయులు తమ తరగతులలో బోధించునప్పుడు వారియందు బాలురు గనిపెట్టి వికృతివికేషదులను క్రీడారూపముగ బాలుర ననుకరించుట తరుచు గను చుండును. హాస్యగాంధ్రు-పగటికేవలగాంధ్రు మొదలగువారు నకుంధముల కంఠస్థముల మార్పు చేయుచు నొక్క

జే నెక్కురుగూడి ప్రసంగించుచున్నట్లు మాటలాడుచుండుట నప్యదృష్టకు గలుగుచుండును. బాలురు తమ జననీజనకుల వ్యాపారములను నభ్యాసములను సాధారణముగ ననుకరించుట స్వభావము. తనాస్పీలు దారుగారి కుమారుడు తనతండ్రి ననుకరించుచు తొనుపాగా చుట్టుకొని, కుర్చీపై గూర్చుండి, తనతో నాడుకొను బాలుర కొండటి నుద్యోగులుగ నేర్పరిచి వారు గొనివచ్చిన కాగితములపై నుత్తరువులు వేయుట, సంతకములు చేయుట, నేరములుఁచూచించి కేతుల విధించి దండించుట, పన్నులు వివాలు చేయుట మున్నగు తమ జనకుని విధులను క్రీడారూపమున ననుకరించుచుండును. అట్లే యుపాధ్యాయుల బిడ్డలు- న్యాయవాదులబిడ్డలు. వర్తకులబిడ్డలు తమ తండ్రుల వ్యాపారముల ననుకరింతురు. ఆడుబిడ్డలు తల్లుల ననుకరింతురు. శ్రీకృష్ణుడు తాను పశుపాలకుడననియు తనగుత్తులకు గోపాలురు పశులనియు, తాను రాజుననియు గోపాలురు ప్రజలనియు బాల్య క్రీడల నాడినట్లును, ప్రహ్లాదుడు- తన గురుని పరోక్షమున తానే గురువగు ననుకరించుచు వానవబాలురకు బోధించెననియు, శ్రీరమదాంధ్ర మహాభాగవత పురాణమున నతి మహోపారముగ చెలుపఁచి యున్నది. ఇటీవల మన విద్యా కాఖాధికారులు గూడ ననుకరణప్రభావమును గ్రహించి పాఠశాలలో నిది వగతు ప్రచారమున నున్న బోధనాపథకముల వీడి అనుకరణ ప్రధానములగు నవినవధకముల నేర్పరిచి యున్నారు.

ఈయనుకరణమునే లాక్షణికులు సాత్విక-వాచక- అంగిక- అహార్యములని నాలుగు విధముల విభజించిరి. ఇది నవరసముల బుట్టించును, మన యాలంకారికులు నాటకము లేక నాట్యము నిట్లు నిర్వచించియున్నారు.

శ్లోకములైనవి :- సాత్వికాంగకృత్యైః ॥

శ్లోకాద్రాద్యవర్ణనానాశ్చోక్త్యాత్మకసాత్వికయః

సాత్వికత్వ నాటకములు కేవలసాత్వికత్వమున నిర్వహించి యున్నారు. శ్లోకాద్రాద్యవర్ణనానాశ్చోక్త్యాత్మకయః వాఙ్మయము వాఙ్మయము అభినయములకాశ్రయముగ నుండవలెనని వారంగీకరించి యుండినను తద్విషయక నియమముల వాగింకగపాటించియుండలేదు.

ఇంక నాటకము లెట్లున్నవనినది? యనుటసూక్ష్మము. యిందుక ముచ్చటించును అనంతరము రసాశ్రయమైనదిగాని నాటిజనుల : వోదిమునలై యుపయోగించ సాగినవియు, సయ్యదికాల్కమున రసాత్మక నవలమై యుండుటయగాక బావప్రకటనమున కూడ కాసాగినందున దాని కభినయముని పేరడ దగి యున్నదినియు, గనుముగ వాయుభవమును వివిధ నియమ బద్ధమై నాటకోత్పత్తి జేయవలె యుండి యుండెననియు నూహింపబడియున్నది. ఏదేశమునగాని యభినయోత్పత్తికి భావోద్రేకమే కారణము.

సాధారణముగ సర్వ దేశముల యందును ప్రప్రథమమున నాటకములు దైవభక్తి నుద్రేకింపజేయునవిగను దానివలన నుత్పాదితములు గను నుండెను. ముఖ్యముగ నీ నాటకములు దైవారాధనసమయముల యందును దైవోత్సవ సమయములయందును ప్రజలకు భక్తి నుత్పాదించు విశేష కాలక్షేపములుగ నుండెను. హిందూ నాటకము లన్నియు దైవభక్తి సంబంధములు. అవి యన్నియు శేష దైవ శోక విషయమున భగవదారాధన సంబంధము కలిగి యుండెను.

నాట్య కాస్త్రమును భరతముని రచించెను. భరతసామయ గ్రంథకర్తవా లేక గ్రంథ వ్యాసునిగా యను విషయము చర్చాంశముగ నున్నది. భరతుడు తన నాట్య కాస్త్రజ్ఞానము దైవదత్తమని తెలుపుకొని యున్నాడు. భరతు మహానటక కళామహి యనియు, నాట్య తాంత్రికములను నృత్య

విశేషముల రెండిటిని భోగమునకు ప్రసాదించి యుండెననియుఁ బ్రతీతి. యాదిగున శ్లోకము సంకీర్తనద్య విశేషమునఁ జలుపఁబడి యున్నది.

శ్లోక దైవసాంపదమునందలికావ్యలీలాంకర్తృత్వముం బ్రకటింపజేస సముత్సృకాత్మకాంకకామినీ కలిత క్రమశిరార్థకాయః సోయంవిభాతి విభంబాద నటాపురాః॥ అనాది నిష్పత్తి సారీభాకాలక్షేపములు గామియవారి వామనలై నొక్కొక్క కథను నృత్యభినయ యుక్తముగ నొక్కటి నటులును ప్రదర్శించువాడని నిశ్చయముగ దోచుచున్నది. అంతరము శివశిల్పము నిరుపురు మువ్వగు కలిసి ప్రదర్శింప వీలుగ నుండునటుల సంవాసరూపమున రచింపఁబడి దైవతోత్పన్నవాద్లు ప్రజా విశోధనమునకై ప్రదర్శింపఁబడసాగినది. ఇట్లుజేసితిమి కయం ప్రదేశమున మానములు పల్లెలలో బ్రచారముననున్న గామలీల-కృష్ణలీలలను ముగ్ధివములలో బ్రదర్శింపఁబడు రామకృష్ణవ్యవసార కథలయందలి వేషసంవాదాదులును గవిగన్న యుత్సవములలో బ్రదర్శింపబడు వేషసంవాదాదులును- వీధినాటకములు- భాగవతములు- శాస్త్రములు- పదావళిములు- యతః గానములు- మొదలగునవి పురాతన నాటకరూపమునకు తార్కాణములగు నున్నవి.

పురాతన నాటకోత్పత్తి కాలము

ప్రాచీననాటకములలో మిగుల ప్రాచీనతములు సహితము శ్రీ ముని 300 మూడు వందల సంవత్సరముల కంటెను పూర్వకాలమున నుత్పత్తి గాంచి యుండినట్లు గన్పట్టుచున్నది. ప్రాచీనతమనాటకములుగూడ సంపూర్ణపరిపక్వవ్యాధుండే గన్పట్టియుండుటచే వాని యుత్పత్తికాలము దురవిగాహముగ దోచుచున్నది. కావున శ్రీ ముని మూడవ శతాబ్దమునకు ముందు చిగకాలము క్రిందటనే నాటకోత్పత్తి యైనదని యూహించు కలకాశము కలుగుచున్నది.

భారతీయనాటకములన్నవో కొన్ని యుత్పత్తి తాత్పర్యమున, కొన్ని వీరకావ్యమునందును మఱి

కొన్ని కనిపింపజేయుదును గన్పట్టుచున్నందున వాని ప్రారంభోత్పత్తి కాలములు దురవగాహములై యగ వ్యా గోచరములుగ జూచుటైడివి. కాని యొక సం గతి మాత్రము విస్మయము, హిందువుల నాటకఫణుకు లన్నియు వారి స్వకపోలకత్పితములై గాని వైదేశిక రూపకఫణుకుల నెంతమాత్రమునుపరించుచుండలేదు.

హైందవులకు పాదుకననున్న మహమ్మదీయులకు పారశి:- విగుప్తీయులకు నాటకఫణితియే మృ గ్యము. అక్కాలమున నాటకఫణుకుల నెఱిగిన వై నా- గ్రీకుదేశీయులవలన భారతీయ నాటకఫణుకు లనుకరించినట్లే యాధారములు గనరానందున నది కే వల మబద్ధము. భారతీయ రంగాలంకరణ సాధనము లలో నొకటగు తెరకు యవనిక యను పర్యాయముం దుటచే వారు యవననాటక ఫణుకుల ననుకరిం రేమో యని కొందరు బుద్ధికాలు లూహించియుండిరి కాని దానిని తగు యాధారములు లేమింటిని యది యు కేవల భ్రామికము గాని సత్యము గానేరదు. ప్రపంచకమందలి నాగరిక దేశము లన్నిటిలో నాట కోత్పత్తి యగుటకు చిరకాలము ముందే భారతీయ నాటకములు పరిపక్వావస్థ గాంచి యన్నిటికంటె ప్రాచీనతములుగ నుండి యున్నవనుట నిస్సందే హము. పురాతనములగు యలంకారగ్రంథములయందు నాటకలక్షణ నియమాదులు వివరింపబడి యుండుట చేతను-ధర్మతాచార్యుడు తన నాట్యజ్ఞానము వైవ ద్యత్వమని నుడివి యుండుటచేతను-నికర నాటకముల కంటె హైందవ గీర్వాణ నాటకములై ప్రాచీనతమ ము లనుటకు పూర్ణ నిదగ్ధనముగ నున్నది.

నాటకరచనోత్పత్తి:- పూర్వకాలమున నాటక వివోదమును గాని, తద్రచనా కాలమును గాని యెఱుంగని జాతులుకూడ క్యాచిత్యముగ నుండి డివి. నాటకరచనా కాలము నెఱుంగని జాతులు తత్త్వియోగజ్ఞులై యుంపవచ్చును. కొన్నిజాతుల వారు నాటకరచనా దక్షతయందలి పరిణామస్థితి నుండిన పిదప తత్త్వియోగాభిరుచిని పొందెయ్యుండెను

యును గలుగుచు వచ్చిరది. వాగ్జి నాటకములే కలిగియుండును. వారి నాటకము లన్నియు ప్రయో గాస్వములును రచనాకాలం క్రమాన్వయమున వై యల రాయమండెను. రచనాదక్షత గాంచిన పిమ్మట కొం దఱు సంగీతసౌప్త్యము, నృత్య వైదగ్ధ్యము, వస్త్ర భూషా ద్యలంకరణము, భూమికా చమత్కారము, రంగాలంకారవైభవము మున్నగు యాశోర్య విశేష మలయం దెక్కుడు ప్రీతిగలిగియుండిరి. అక్కత మున శ్రీరావస్థానండిన నాటకములుకూడ పునరుజ్జీవిత ములై ప్రబలసాగినవి. మఱికొన్ని నూతన ఫణుకుల నలరారు నాటకము లుండురంది ప్రబలు ననకాకము చిక్కినది. నాటకములు వాగ్మయాంతరికతములుగ నెంచబడు నెడల నవి వాగ్మయానకముగ నుండి తీవలెను. నకల దేశములందును--సమస్త నాగరిక ప్రపంచమువందును పురాణోత్పత్తి హాసకావ్య గీతాదులు ప్రబలి యుండిన తరువాత నీ నాటక వాగ్మయ నుం దురంది, క్రమాభివృద్ధి గాంచి, కాఖోపకాఖలై, కిషలయబద్ధ పుష్ప ఫలయుక్తమై మహావృక్ష ప్రాయమునది.

నాటకరచనాచరిత్రము:- నాటక రచనారం భము మొద లింతదనుకనుండు కాలమును నూచు యుగములుగ విభజింపము. క్రీ॥ ముం॥ మొదటి కతాబ్దము మొదలు క్రీ॥ నె॥ పదియవ కతాబ్దము వరకు మొదటియుగము. నాటి కింకను మహమ్మ దీయులు భారతభూమి నాక్రమించి పాలించ నారం భించెను. నాటికి బౌద్ధమత మత్యంతవ్యాప్తిగాంచి మహోన్నత దశయం దుండెను. అక్కాలమున గీర్వాణకవితా సామ్రాజ్య పట్టభద్రు లగు మహాకవి కిభామణు లిరువురును తమ నాటకరాజముల రచి యించియుండిరి. క్రీ॥ ము॥ రెండవయుగ కీర్తిశేషుఁ డయిన యవంతిశ్యూరుఁ డగు విక్రమాద్యుని యాస్థా నాలంకార వచనత్పములన నొప్పు పండిత కవిరత్న ములలో నాయకమణి యగు కాలిదాసకవి సార్వ భౌమేంద్రుఁడే యీ యిరువురిలో బ్రాచీనుఁడు. ఆమహాకవి కావ్యుత్తయమునాడడ రఘునాథ-విహార

సంభవ-మేనుమాతలును-కాకుంతుల-విక్రమోర్వశీయ-
 మాళినికాన్ని మిత్రయములను నాటకత్రయమును మి
 గుల రసవంతములగు రచియించి పేరెన్నిక గాంచి
 యుండెను. ప్రకృతినుండి భువనములు గ్రహించి
 టలో నీకవీంద్రునికి గల వేర్వేరులకు లేకుండుటచే
 తనే “ఉపమా కాళిదాసు” యని పండితులు
 నుడివి యున్నారు. ఆనాటకత్రితయమున కేతుంతుల
 నాటక మగ్రగణ్యమై, యనేక భాషాంతరముల
 కనేకులచే పరివర్తింపబడి నాగరిక ప్రపంచమున నెల్ల
 జాతీయులచే స్వాగ్రహితమై యలరాలెనని. దానిని
 యే విధియాలోచన దొరగా రాంగ్లభాషలోనికి
 పరివర్తించుటచే, నశ్యుడి యూరోప్యభింప మందిరి
 యన్నిభాషలలోనునొక్కొకనానిలో 40—50 క్లగ్ల
 మాలవరకు భాషాంతరీకృతమగుట పాశ్చాత్య
 ప్రపంచమున భారతీయనాటక ప్రాశస్త్యత నున్న
 థిందెను. ఈయభిజ్ఞాన కాకుంతుల మ్యాథ్యుక ప్రే
 మాదర్శనము, ప్రపంచములోని నాటక వాగ్మయ
 మన ప్రామాణిక గ్రంథగాజమనియు, లోకములోని
 సకల భాషాభిజ్ఞమహా విద్వాంసాగ్రగణ్యులెల్ల నేక
 గ్రీవముగ వంగికరించియున్నారు. ఈయనకవీంద్రుని
 రెండవ నాటకము విక్రమోర్వశీయము ఇయ్యది
 కాకుంతుల ముగ సర్వాంగ సుందరముగాకున్నను,
 యిందలి శృంగార రంగ మొకటి పాటిలేని శృంగార
 రసప్రవాహమునట కావంతయు సందియములేదు.
 ఇటీవలి నాటక వాగ్మయమున నీవిక్రమోర్వశీయ
 కథాసందిధానముల నాటక కవీంద్రులు రచయన
 కించి యుండుటయే యానాటకప్రాశస్త్యము చే
 వుక చెప్పబడుచున్నది. మాడపదియగు మాళినికా
 గ్ని మిత్రయనాటక కర్తృత్వము బొడ నీకాళిదాసు
 యందే నిలుపబడుచున్నది. కాని యానాటకకాజ
 ము కాకుంతుల కర్తయగు కాళిదాసుని రచన గాక
 తరువాతి యుజ్జ్వలవిభులలో నొకడగు మణిమొక
 విక్రమాగ్నసార్యభౌముని యాస్థాన కవియండగు
 వింకా కాళిదాసుడు రచించి యుండునని కొం
 కలది విశిష్టా నిపులు లభిప్రాయ పడుచున్నారు.

కాళిదాసు కవీంద్రుని యశంతరము శూన్యమైనది రా
 జేంద్రుడు మృచ్ఛకతికి మను పదియంతుల నాట
 కరాజమొందు రచించి వన్నెక్కో యున్నాడు.
 అది పాంథిక జీవన ప్రతిబింబితమై మనోహరనిర్ద
 యుక్తమై యుండెను. అయ్యది రెండవ కథాబ్దాంత
 మున రచియింపబడి యుండెనని తోచెడిని. పు
 యన కథాబ్దమునకు చిరకాలము ముందే రచియింప
 బడి యుండె ననుట నిస్సందేహము. పిమ్మట కాళి
 దాసునితో సమానోత్కర్షను జూచ సమర్థుడగు
 శ్రీలింగసుండన నామాంతరముగల భిక్షుభూతి యను
 గీర్వాణ మహాకవి తల్లజుడు నాటకత్రయరచనమును
 గాంచిచె. ఈకవీంద్రు డెవిమిదవ కథాబ్దాంతమున
 యుండును. ఇతనికి చిర కాళిదాసుని కవితలె సహ
 జ భోభావిరాజితము గాక కృత్రిమ భోభావిత్వమై,
 సువ్యక్తముగ నుండెను. కాళిదాసుని రచనలె ధ
 న్యాత్మికముగాక వాచ్యరూపముగ నుండెను. ఏ
 విషయమున నీకడు కాళిదాసునకు తీసిపోయి యుం
 డలేదు. ఆయన నాటక త్రితయమున మహా వీరచరి
 తము-ఉత్తర రామచరితములను రెండు నాటకము
 లును గూడ శ్రీమహావిష్ణుని సప్తమావతారుడను, ధీ
 శోదాస్తుడును నగు శ్రీరామచంద్రుడు కథానాయ
 కుడగు నామహానాయని వీరచరితములను వెలుపు
 మహా నాటకరాజములుగనన్నవి. మాడవది యగు
 మాలతీ మాధవమును పాశ్చాత్య విద్వన్మహాశయు
 లాంగ్లేయ నాటక రచనాదక్షుడగు కేప్లెవీసును
 మహాకవి విరచితమగు “రోమియోజూలియట్” అను
 నాటకరాజము నన్ని విషయముల పోలి యుండుటచే
 నైందవి రోమియో జూలియట్టునాటకమని పిలువ
 సాగిరి. ఇంగు పాంథికజీవనమును గూర్చి నిరస
 మానముగను ససాధారముగను వర్ణించి యుండెను.
 విద్వాంసులగు వైమర్స్బర్గి మాలతీమాధవమున పాం
 థికజీవితాదుల దృష్టాంతసహితములగు వర్ణింపబడి
 యుండుటచే ప్రకరణ మని దీని నిర్దేశించి యున్నా
 రు. ఇక్కాలపు నాటకవాగ్మయము నందలి యితర
 గ్రంథములలో వేడిసంతరనాటకము ముఖ్యమైనది.

దీనిని భట్ట వారాయణకవి శిఖామణి రచించియుండెననియుండును. కాని యీనాటకకర్తయెవరే? కాదా? యను విషయ మింకను వివాదాంశముగ నున్నది. ఇందలి యాతివృత్తముచో భారతకథ, ఇయ్యది యెనిమిది తొమ్మిదిశతాబ్దములలో రచియింపఁ బడియుండవలెమోచబడుచున్నది. ఈనాటకమునభీభర్తృభయావకగనము లత్యుక్తిగవర్ణింపఁ బడినది. వానిపరర్పించునప్పటి యభివయగంపిగ్గోళము మేత్ససియరుమహాకవికవ్యాసములగు పాశ్చాత్యనాటక కవులదోరణి ననుకరించుచున్నది.

రెండవయుగము పరనోకండవ శతాబ్దముమొదలు పదునాల్గవ శతాబ్దమువరకు వ్యాపించియున్నది. ఇయ్యది మొదట యుగమునకును-క్షీణయుగమునకును సంధికాలమని చెప్పవలెను. ఈయుగాంతభయము మహమ్మదీయులు భారతభూమిని ప్రభుత్వస్థాపనముగావించుటయు సమకాలముగ నుండెను. ఇక్కాలమున 14 అంకములు దీర్ఘచరిమితముగల హనుమన్నాటకమును నాటకరాజము రచింపబడియుండెను.

ఇయ్యది హనుమద్విజయముని లోకప్రతితిగలదు. ఈనాటక రాజమొక కవికృతిమని తోచదు. దీనిలో కథానాయకుడు హనుమంతుడు. ఇదివృత్తము శ్రీమద్రామాయణకథ. ఇందలి శబ్దప్రయోగములు వ్యాకరణవిశేషములకు స్థానములై యాత్మప్రథములగు గంభీరములునుగ గన్పట్టుచున్నవి.

కృష్ణమిత్రమహాకవింధ్రుని ప్రబోధ చంద్రోదయనాటకమధ్యాత్మిక తత్వబోధకముగ నెక్కాలమున నే రచియింపఁబడినది. ఇంతటిపాత్రములు మహామోహుడు, కామండు మొదలగు మూర్తికృతగుణముచాయములై యున్నవి. అంగ్లేయభాష యందలి బని యను నామకగ్రంథకర్తచే విరచితమగు “బన్యన్స్ ప్రోగ్రెస్” (Bunyan's Pilgrim's Progress) అను గ్రంథమున కిది సరిపోవును. ఇట్టి రచనలకాంగ్ల భాషలో అలెగోరి (Allegors) యని చెప్పుదురు.

శ్రీహర్షకవికృతములగు రత్నావళి, నాగానందము ప్రయదర్శికాది నాటి కవికృతముననే విరచింపఁబడినది. వికాఖవత్సవదను కవిగ్రంథము ముఖ్యతానాటక మనెడు రాజకీయనాటకమును (Political drama) గూడఁ నెక్కాలమున నేర్పరియిండెను. గీర్వాణనాటక రాజములన్నిటిలో ముఖ్యనాటకమొకటిమాత్రమెచో నాత్మికము (Historical basis) గ నున్నదిని పాశ్చాత్య మహాకవిలు విశ్వసించుచు నొసగియున్నారు.

మొదటియుగముకంటె నీ కాలమున కవిత్వమునందలి కథాభాగవిస్తవారుల, విశేషములగు నుండెను. అయ్యది క్షిప్రపద భూయిష్టమై దీర్ఘసమాస బంధుమై, పాండిత్యప్రకర్షగలిగి యుండెను. పంక్తి తులభిప్రాయపడిరి. ఇందు కుదాహరణముగ మురారి భట్టాచిరచితమును అనర్థరాఘవమును దెలుపవలెను. ఈనాటక రాజవిాయుగాంతరమున రచింపఁబడియున్నది. ఈనాటకము శబ్దావలంబముగలిగి, పాండిత్యోత్కృష్టమై పుట్టి నిల్లదును, కాళిదాస, భవభూతియున్నగు కవియల కబ్బములకంటెను మిన్నయును పరిశితావరపాత్రమై యుప్పుచున్నది. ఈకాలముననే యతర భాషయందలి అరివందనాటకమును హరిశ్చంద్రనాటకము రచింపఁ బడియున్నది.

ఇంక మూడవది యగు వినాశయుగము పదునాల్గవశతాబ్దము మొదలు నేటివరకును వ్యాపించియున్నది. ఇక్కాలమున నప్పుడప్పుడు క్వాదిత్కముగ నాటకరచన జరుగుచు వచ్చెనని పాశ్చాత్య శండితాభిప్రాయము. కాని గ్రంథకర్తలు దరిద్రులగుటచో రాజకీయపారితోష్యము కరముననో, మఱియొకరికారణములచేతనో నాటకగ్రంథము లనేకములు రచింపఁబడియుండినను ప్రయత్నములు కాకుండుటచేనవి యలభ్యములుగ నుండినవి యూహింపవలసియున్నది. పెక్కురుపండితోత్తములగు కవివత్సవములెక్కువ మిక్కిలియగు గ్రంథరాజములు రచించి యుండుటయును, భాషావత్సవ ముచేయకారణాంత

రక్షణనో; వానిని ముద్రాపణము గావించి క్రమశిలప
జాలక తమపాత్రముల పెట్టెలలో భద్రపరిచి రామ
బాణములు మొదలగు పురువుల కావరముగ గావించి
మమండుటను పెక్కు తావుల మన యనుభవముచే
నెట్టిగి యున్న విషయమే. ఈ యుగమందురచియింపఁ
బడిన సాటకములలో ననేకములు శ్రీకృష్ణకథలనా

ధారము చేసి వ్రాయఁబడియున్నవి. వంగభాష
యందు శిత్రయజ్ఞమను సాటకముందు రచింపఁబడి
నది. ఇది 'విహువో' వందనము, ఇందలి ప్రసంగ
ములు కథినిపేధ విగ్రహితములును పాత్రావేశములు
నుగ నున్నవి. మఱియు నీయోగమున వసంభాషకము
లుగ సాటక, భాగ, వాటిక, ఉపవాటిక ప్రమాసనా
వివిధరూపకములు బయలు దేరినవి. (నకేనము)

స్ఫోటకము

[మిత్తింటి మందేశ్వరరావుగారు]

ఉ. తమ్ముడు, వింశద్బ్రతుల దాపున వర్తిం జవ్వకుండు, యో
గ్యమృదు సత్త్వవర్తనము కల్గినవాడు, బి. ఏ పరీక్ష య
త్నియ్యన వచ్చువాడు; కడుదారుణవైరము పూనుచుంటి తు
గ్రమ్ముగ, నీకు నేమి యపకారము చేసె? స్ఫోటకాధమా!.

ఉ. విన్నక యమ్మవారనును నేరక బత్తిలిర్ప నెందఱో
మన్నన చేయించుదురు; మా నెదవంతు నీ దురంతములో;
విన్నవకాదుకోరి? రమణీ పరిణామమునీకుఁ గల్గునే?
దున్నను బోలుకాడ; వెటుదున్న తనమ్మది మానగల్గెదా?

మ. తొలుదొల్తక గలిగించినాడవు, భవగూర్తకృమేసార, వాఱ
తొలుఁ, బెన్నాధర, గీళ్లపల్లి, జ్వరముక, గోలక, జరాకుం బగా
కులు, నెన్నండు నెలుంగఁ బోవని మహా కోపమ్ము దాపమ్ము కా
క్రొలనెనక నిదురింపకుండ మిగులక దోచూయ మానమ్ముగఁ,

ఉ. హెవది చిన్న సూదియను బొక్కులమధ్యను దేహ మంతకబక;
రామను పుట్టఁగా నలుపు కాత్రింబకుఁ నొకే తెలుంగుగా;
నేను కాగదుక రసియ; నెవ్వరు దగ్గఱు జేరరిస్సి! నిక
దేవతయన్న నమ్మఁ బెను దెయ్యమునందుఁ దలంచెదక జామి

ఉ. రావణుఁ డాదిగాఁగలుగుఁ రక్కసులెల్లరు దొంటి బోజులక
తామను పుట్టఁజేయఁగ ధరాస్తలి, వాటి ప్రజల్ దయా ప్రికి
దేవతలందు వారల గణించిఁగఁ బోలును, నట్లే నేడు నిక
దేవతయన్నమాత్రం దెవనెఱుగఁబోకు ముకూచికాకురా!

చ. ఉసురునుబోసికొందుఁ బ్రజ పొక్క తెలుంగున బాధపుట్టఁగా
ననుకుంటుండుఁ దిట్టి, రపి యన్నియుఁ బోగమా; బ్రహ్మకృష్ణముధో.

కపి మనఃగో గదా! యది తలంపగ, ముందులు గోతల; టై నీ
యసువులదేసి కాచెడు మనఃకుఁ దీకెన్నడు పుట్టుతో కదా!
ఉ. యోగుల, నామలూరు తనయుఁ, మఱి వ్యాసుని, నట్టి వారలక
లూరిన నిండయ్యో, యశమే, లాభము, నాయకుఁగానినుకొ మహా
భాగులుచేసి పొత్తుల వ్రాతురు; మమ్ములబట్ట శేటికే!
జోగిని జోగి రాచికొని చూచిన బూడిదరాలు వెంగలి!

ఉ. కర్కశబుద్ధి నిమ్మగల కాలపు నిందను బుత్తురండు నా
కోర్కిని బెల్చినాడ, నిది కూడునా? యాద్యకవిత్వ లోక చం
ద్రాక్షులకట్టి వారికి ననామయ మనెడుఁగాఁత! నీదు సం
పక్రము వద్దువద్దు! బగవారలకైనను దుష్ట రాక్షసా!

కా. ఇంపుక సొంపుల వెంకవేడినఁ గడుక హీనంబు వైజయ్యుల
ద్రంపక శేరగలేవు, వృశ్చికము రీతికొ గోపమే లేకయుక
దంపుకలేనె; దిశమిచేసెదవో కానీ యెంత క్రూరుండవో!
చంపే చంపక శేల రాచెదవు దుష్టా! నీకు బాలున్నదే?

ఉ. కాటులా, చేతులో, చెవులూ, కన్నులూ, పొణములో హరించి
నాలకమెల్ల మాపెదవు; బాపుర! క్రూరుడ వెంతకైన! నీ
పాతను బడ్డవారలనె, బాధల బెట్టెదు, రాక్షసానియే
మేలవచ్చు; భారమని మీయదె యన్నను గొంత కాచెదక.

కా. ఏవేళగ గనుఁగొన్న బాధ లిడుచుక, హీయండు దూషింపఁగా;
నా విఘ్నేకు చతుర్థి, బాటకుల యాహ్లాదంబె పాటింపుచుక
జీవం బంతయుఁ బుచ్చునెంచెదవు ఛీ! ఛీ! యెంత పాపిష్టివో!
నీ వింకేమి పొనర్తువయ్యో! విధియే నిన్నిట్లు సృష్టింపఁగల.

ఉ. తుంటరి లోగమందుఁ గడు దూషణ చేయుదు రెల్లవారు నీ
యింటనునీవు చేరినను, హీనతనుంబగు విట్టి జన్మముక
గంటగఁగేల? యెంత యపకీర్తి! కటా! కలకాల్చిబోలు మా
యింటను జొచ్చినాడ; విభుడేని చొలంగుదు మంచివాడచే!

ఉ. పోవుఁ బురూరి లోగములు పూర్తిగవందులు నీవు సోకినకా
జేవుని సృష్టిలోపలను నీచమటంచు నొకండు గల్గునే?
నీవన దుష్టలోగమని శేను తలంచెద; శేమి తప్పెడుక?
దైవములేరి వేడెవము తమ్ముల బ్రోవఁగ నుమ్ము కానుగక.

ఉ. పిల్లలు మేఁకలుకొ గలిగి, వెంపు వహించిన కొంప; యిందులూఁ
బిల్లివిభముతోప నొక బెబ్బలి చొచ్చికలంత బెట్టెడుక
వెళ్లఁగొట్ట లేమిచట, వేగమె పాలనచేయబోయి!! నీ
కాళ్లను బడ్డవారమిదె కావునూ!! కావునూ!! దీవరక్షకా!!

[మహాభాష్యం సుబ్బారాయడుగారు వి. వ. యల్. టి.]

(గతసంచికానుబంధము)

కోహిస్తానీ

సింధూతీరమందును, స్వాటునందును యున్న కోహిస్తానమునందు ఈభాష వాడుక. ఇప్పుడు పట్టాచేరి యిది అక్కడ క్రొక్కబడినది. కొన్ని జన సమూహములే యిప్పుడీ భాషను వాడుచున్నారు. వారు ప్రత్యేక విశేషరూపములను వాడుచున్నారు. ఈదేశమును గురించి బాగా తెలియదు. భాషలు కూడా బాగా పరిశీలించబడలేదు. కాష్మీరీవలె వీటికిని క్రందిపార పీనా, మీదిపార పశ్చిమపంజాబు భాష.

లహండా

పశ్చిమపంజాబీ లేక లహండా యను భాషకు, పాట్వారీ, ఛిభాల్, బట్లీ, ముల్తానీ లేక హిందుకో యను వనేక నామాంతరములు కలవు. ఒక్క జనసంఘమునకు గాని, ఒక్కస్థల మునకు గాని జేరిన విశేషరూపమునే వెల్లడిచే యుటచేత యీపేరులు ఏమియునూ సరియైనవి గావు. లహండా లేక పశ్చిమము అనుమాట క్రొత్తగా వాడుకకు వచ్చినది. ఇదికూడా తృప్తికర మైనదికాదు. పశ్చిమ పంజాబీ యనుగానే పంజాబీ భాషతో సంబంధ మున్నట్లు దుస్పృతీతి కలుగును. పశ్చిమ పంజాబునందు తూర్పు 74వ రేఖవరకు యీ భాష వాడుకయందున్నది. ఇంకా తూర్పునకు పూర్వము వ్యాపించియుండెను. అప్పటి మధ్యదేశ భాషచే వది యంతరింపబడి ప్రస్తుత పంజాబీభాష యుద్భవించి కారణమయ్యెను. యీరెండుభాషలకు స్పష్టమైన సరిహద్దులేదు. క్రమక్రమముగా నొకనా నికుంచి మరియొకటి మారిపోవుచున్నది. 74వ సమాన కాలరూరేఖను సరిహద్దుగా మనము గ్రహించినచో లహండా దానికితూర్పునకు క్రమేన బలహీనమగుచు నూ, పంజాబీదానికి పశ్చిమమునకు బలహీనమగుచు నూ వ్యాపించియున్నది. జనము అనేక కాల

మునుంచి మిత్రమైయున్నది. ఈ ప్రదేశము పవిత్ర మైన సరస్వతీనదికి సమీపమందున్ననూ, సంస్కృత గ్రంథకర్తలు, మధ్యపంజాబును, పశ్చిమపంజాబును నీచముగా చూచుచుండెడినారు. యీప్రదేశముందు గ్రామములలో బ్రాహ్మణులు లేరనిన్ని, ఒకరితో నొకరు పోట్లాడెడు రాజుల పశ్చిమందున్న దనిన్ని, యీదేశవివాసులను గురించివారు వ్రాసిరి. జనులకు వర్ణభేదము లేదనిన్ని, వేదములు శ్రమాణములు కావనిన్ని, దేశీయత యజ్ఞాదులు మొదలైన కర్మలు లేవనిన్ని, కూడా వర్ణించిరి. వీరుహంసము తింటారనిన్ని, మత్తుగా కల్లు త్రాగుతారనిన్ని, వీరి స్త్రీలు అనేక భర్తృకలనిన్ని వర్ణనకలదు. జాటులు యిట్టి వివాహములను యిప్పటికిని అచరణముయందుందిరి. సింధూనదికి పశ్చిమమున ఆఫ్ఘనిస్తానము వరకునూ అనేక నామములలో నేదోయొక పేరున హిందువులచే లహండా వాడుబడుచున్నది. పఠాను ముసల్మానులు పట్టావాడుచున్నారు. లహండాభాషకు రెండు విశేషరూపములున్నవి. ఉప్పుకొండలకు త్తరమున నొకటిన్నీ, దక్షిణమున నొకటిన్నీ యున్నవి. దీనియందు వాఙ్మయములేదు. పంజాబీకి ఉపయోగించెడు లక్షణములు లెక్కన దీనికినీ లెకి. గాని పెక్కి యనువికారమైన లిపి యిప్పుడు హెచ్చుగా వాడరింపబడుచున్నది.

సింధీ

సింధు తత్వరసరములందు వాడుకలోనున్న భాషసింధీ. యితరసంపర్కము లేకపోవుటచేత, దీనియందు కొన్ని ప్రత్యేకములు, సంఘటనలు, ఉచ్చారణలు, యితరభాషలందు కనబడనవి, యున్నవి. పూర్వమిక్కడ పితాచిముల వలసయొండెడిది. పితాచభాషాచిహ్నులు సింధీయందు కానవగును. ఇతరవిషయములలోనిది ప్రాంతభాషామూలకము. దీనియందు వాఙ్మయములేదు. ఏవిధముగాను యీభాషయభివృద్ధి గాంచలేదు. దీనిని మాట్లాడెడువారు ముసల్మా

నలు. పెద్దయను కట్టములుమొదలు. ఇంగ్లీషువారి వశమైంది లగాయియూ ఈభాషకు పేరి పెద్దయను లిపి. లక్ష్యాలిపిపూవ వున్నారలన వాడుకయున్నది. యాభాషకు నాల్గు విశేషరూపములున్నవి. (1) ఉత్తరసింహునందలి సిరైకి (2) దక్షిణసింధు లేకలాలు నందలిలాసీ (ఇదీ ప్రమాణభాష) (3) కావలేక ఎడారు నందలి ధారేరి. (4) కచ్చియనలి కచ్చియను నదియు మొదటిది. లనాందాకు సంబంధించినది. ధారేలియనునది సింధీమార్వారిలోకి నూగుట నెఱుఁపును. సింధీ గుజరాతీలమిక్రముకచ్చీ. సింధీయే చలీయను.

మరాఠీ

సింధీకి దక్షిణముగా నున్న ప్రాంతభాష లసంబంధమైన ఇండోఆర్యను వాడుకభాషలమధ్య ను, సముద్రమువరకూ వ్యాపించిన మధ్యభాషకు సంబంధించిన గుజరాతీ యున్నది. గుజరాతీకి దక్షిణముగా, ఆరేబియను సముద్రతీరమందు దేశాకు మొదలు గోవావరకునూ, మాహారాష్ట్రీ ప్రాకృత్యసంభవమైన మరాఠీయను దిక్షిణఇండియా యందలి ఇండో ఆర్యభా భాషయున్నది. మాహారాష్ట్రీ విశేషరూపమును. సారాష్ట్రీ యొకప్పుడు గుజరాటునందు ప్రబలముగా మండెను. గాని క్రమముగా నది మధ్య దేశభాషచే నంతరింపబడినది. ఇప్పుడు సారాష్ట్రీ యొక్క ఆనవాళ్లు గుజరాటునందే గాక, మరాఠీ వ్యాపించిన దేశమందంతటకు ఉన్నవి. యాభాష యిత్తుడు బొంజాయిరాష్ట్రీమందు, దక్కనుతో న్నతదేశమున కుత్తరభాగమునూ, పశ్చిమకమునుకూ ఆరేబియను సముద్రమునకు మధ్యనున్న దేశమునూ, వ్యాపించియున్నది. వైకామరాష్ట్రీమన పశ్చిమోత్తరభాగమందునూ, భేరాతి నందునూ యిది వాడుకభాష మధ్యపరగణాలలో దక్షిణముగనువ్యాపించినది. మిక్కిలి దక్షిణమున మౌక్రము తెలుగు భాషకు భాష. బస్తూరాజ్యమున ఈభాషాసంకరరూపము వాడుకయందున్నది. యచ్చల యిది ఒరియావిశేష రూపమైన త్రిత్రయను భాషిచ్చారా ఒరియాభాష గా మారుచున్నది. ఈ త్రిత్రయను నీనికి పశ్చిమకొని నుంచి తూర్పుకొనవరకునూ గుజరాతీ, రాజస్థానీ, పశ్చిమసాందీ, తూర్పుసాందీలు వరుసగా నున్నవి. మొదట మాడుకు మధ్యదేశభాషకు సంబంధించినది. గాని మరాఠీ వాటిరూపము జిందజీదు అది

లేగాక వాటికిని వీనికిని స్పష్టమైన భేదముకలదు. తూర్పుననిది తూర్పుసాందీ విశేషరూపమైన ఛటిను గడితో సంబంధముకలదిమీ క్రమముగా ఒరియాగా మారుచున్నది. యీ రెండును ప్రాంత ప్రాకృతముల మీద నాధారపడియున్నవి. తూర్పున దగ్గరగా ఒరియా యున్నది. దక్షిణమున ద్రవిడభాషలు. పశ్చిమమున ఆరేబియను సముద్రము. మరాఠీయందు, లకారయుక్తమైన ఒక క్షార్థక రూపమున్నూ తజ్జబితమగు భూతార్థక్రియాపమున్నూ, ప్రపథమమున సామాన్యమగు వాడుకకు ఇచ్చినవి. మిగతా ప్రాంతభాషలతో యిది వ్యాపించినది. అనగా ఒరియా, బెంగాలీ, బీహారీ, ఆసామీనులకు; గుజరాతీయందు లకార హీనమగు మధ్యదేశపదరూపము వాడుకయయిననూ, అప్పుడప్పుడు లకారయుక్తమగు నీరూపముగూడా వాడుక కలదు. యిది సారాష్ట్రీ ప్రాకృతముయొక్క ఆనవాలు. ఈలకారయుక్త క్షార్థకరూపము ఆర్యులచే వాక్రమింపబడిన తూర్పు ఇండియానుండే గాక, ఒకదానిలో నొకటి కలిసిపోయేభాసావిశేషములచే ఒప్పుచున్న, పశ్చిమమందు ఆరేబియను సముద్రమువరకూ వాడుకయొ గున్నది. యాభాషల అశోకసంబంధము దీనివల్ల తేలి తెలమగుచున్నది. మరాఠీ ఆసామీజులకు చాల భేదమున్ననూ, ఇది మాట్లాడేవానికి అది తెలియక పోయిననూ, ద్విబుగ్దాకుంచి గోవాకు 1500 మైళ్లునామన పోయినవానికి యేభాష యొక్కదలం తమొంది కొత్తది ప్రారంభ మయిననో తెలియదు. బస్తూనందు కొంచ మేమైనా తెలియుచేనూ గాని మరి యొక్కదనూ తెలియదు. మరాఠీయందు జనులకు వ్యాపించిన గొప్ప వాద్యయ మున్నది. గ్రంథ కర్తల విజమైన వాడుకభాషలో వ్రాసిరి. తద్గ్రంథములు హెచ్చు ప్రయోగించిరి. గనుక తద్గ్రంథము లధికముగా యాభాషయందుకలవు. అనేక విద్యార్థులుచే విరాళితంబగు నీశేకంబునందు నుండియు భాషాప్రాధత బడయుటకుభాషకు తత్సమపదభూయిష్టముగ జేయుటకు ప్రయత్నించిరి. గాని సూతకములైన తత్సమములు బెంగాలీ నంత యధికముగా, గ్రంథములందు చొరలేదు. నూతనాభాషలు మొన్న మొన్న దేశముపై దండయాత్ర జడలెరి. వీధి ప్రతిసాక్షులెరి. కాబట్టి పెద్దయనునదియును. గాని తద్వారా యితర పదములుగాని నేరగది. చాలా తక్కువ. నీము

పుణ్యమును అభ్యుదయముచేటి బొప్పిలివారి
ధాటికి విజయరాజురాజుగారు నిల్వ లేక పరారి
జూపెనరకు వారు మెట్లకిరి కుమలే క్లాటనాకా
పొడిచినారు రాజుగారు యంతబంధంబుగా పోయి
న్నివారికి వోడిల్లిరి పోపోయి వచ్చినారు. అక్కడి
నుంచి పోయి కిమిదెబ్బదికి వాకిలెట్టి తెరువదులూ
తెచ్చుకుని కెక్కరి మెదలయ్యు మంవ్యూల యా
వస్త్రా నాధింతుని జమాబంది నివళయం చేమ్రుని
యివకిల్లి కెల్లి వచ్చినారు అక్కడనుంచి సాలూరు
మట్టులీంటాం సునాథానామిదికి దండుయిత్తి
ఋణులయద్దంబే? వారి చాకినము జమాబంది పుచ్చు
కున్నారు. యాజమిదాలా చాకిలెకము పుచ్చు
కోడడములో వారికి తెలవులకు లేక యింన్నూరు
మంది బంట్లును బుగిరెట్టిచేర్చి విజయరాజురాజుగారు
అనునూలకు పడవడ్డ కిచ్చిరి పుంచేనారు గనుక
యాపాలెగానెడకు రెండునెలలు. విజయరాజురాజు
గారికి రెండు కిఫాయతులను యేనుంటే శశ్వతులు
వారింది పోవడమున్ను బలం విస్తరించడమున్ను
జమిదాగలకు యేనుంటే పుంకం తగులుబాటు
విస్తారం కావడమున్ను కిచ్చిరి తగ్గి లోకువ పడవ
మున్ను యాతరువ శశ్వతులను జయంచేస్తూ బొప్పిలి
వారిని యెత్తరువ అయినా నాధింతువలె వచ్చి తాత్ప
ర్యించాకిను తమ జాగీరు పరజాలో తెలగాం అనే
గ్రామములో కోటపెట్టిందివారు. అక్కడనుంచి
బొప్పిలి ప్రజలను విడతయ్యడానకు యత్నికృతం
యాలెగాంకు బొప్పిలికి రెండు అమడమారం రమా
రమి వుంటుంది. యాలెగాం వారాయనపట్నం
బొప్పిలి సందువున్నది. వారాయనపట్నానికి అయిదు
అమడ. అక్కడనుంచి వారాయనపట్నం పల్లియ
కున్నారు. ఆమిదట తిరుగా సుంబాచేమకుని బొ
ప్పిలిమిద పోయి లదాయి అయినవెనక ఋణులంది
ప్రజలు పోవడమున్ను గాయాలు తగలకయన్ను యా
చొప్పువరాజు వారి పుత్రుల తానఅయినది. ఆసను
యెలమిది రాజు వనిమింది యగురాజులో వున్నది.
కాదని కాకివతిరాజుగారు. ఫేమకపు వ్రదాయించి

వాడు. యామాటలు విజయగంంలో వుండే వ్రద్య
గడ్డులు రాజుగారు తెలగాపుకోటలో వ్రుంపగా
యాస్త్రీవ్రాయించి పంపించేవరుఅక్కడనుంచి విజ
యగంం వచ్చి కాకివతిరాజుగారికి వ్రుత్తరం వ్రా
యించి పంపిస్తే యగురుగుండా రాకపోయినారు.
యామాటలు మవమ్ములో వ్రుంపగాని యింంలో
యదరాబాదునుంచి శికాకోలం సర్కారుకు పుత్రు
దారుకు వస్తూవుండగా వారికి యగురుగుండా పో
యి కలుసుకుని తీసుకువచ్చి శృంగగంకోటలో జమి
దారులు బొంగుబండావున్నారు. యాసమయమందు
మియ సహాయం చేస్తేనే గాని యుక్తం కాదు. మే
మన్నూ మికు పమామకుం చేస్తూ వున్నా మని
యిదిగ్గా మిరాకీలోకి కావలిన ఫంజును అం
పిస్తూ వున్నాను. కాబట్టి యాసమయమందు మాకు
మడకు రావలెట్టిదని వారినిబోధించి కూడాతిమ్మని
వారూ పీనూ కూడా కలుసుకుని శివరాత్రినాడు సు
యమినిన్ని కాకివతిరాజుగారు శివపూజా ధరంధ
రాలు గమక వాటిదనం యాకేంద్రధ క్రిమిదను చేమరి
యంటూ రివిచ్చి అలోచన చేసుకుని యనరు యగ్గ
కుండా దండు తగురుచేసుకుని శివరాత్రినాడు
సాయంకం లచ్చురు కూచి చేయించి రాత్రి మూడు
గూములకు అక్కడ పోయి శృంగవపుకోటకు
ముత్తిగవేకి దిగినారు. అప్పటికి గూము ప్రోద్దు
వున్నది. అంతలో కాకివతి రాజుగారికి తెలిసి వారు
న్న తమ బాగ్గలో వున్నరుగముల రాజుగారున్ను
విచ్చిరే వేగంగా కాకివతిరాజుగారాలూకూ రెండు
మూడు ఫీరంగులు కాల్చినారు. అంతట వీరు బా
గ్గతోటివున్నరుగదాతనివిజయగంంవారు రెవరికి
సుకలయించి వారలతోటి సమాధానం మాటలు
జరెవరకు అందుకు అనుకూలించక వనామనాకి
కాకివతిరాజుగారు పదివేల వరహాలు కట్టించి
చ్చిరిగనుక ఆ తరువాత వనామనాడు శికాకులంకెల్లి
పోయ్యేవారైరిగనుక అంతట విజయరాజురాజుగారు
నీయొక్క సాచా యావత్తు తెలియచేసినావు యిది
వర దాకా నీమాటలున్ను బుచ్చుమాటలుగానే అగు

నడవ. అందుకు సహాయం కాశీపతిరాజుగారు పది వేలు చేతికి యిచ్చగానే నీకున్న బుద్ధి మర్చిపో యిది వారికి ఖిచ్చికావడమున్న మీరు సంపాద్యం కావడమున్న గుండూ మాకు కిఫాయతేకాని సంక యంలేదు. కాబట్టి మాకున్న పంతోపమయింది పొమ్మనుమని తెలపు యిచ్చివారు. అంతట నవాయి వారు కికాకులం పోయిన పేనుక విజయరామరాజు గారు తన రాణుపను యావత్తు కూచి తిరుగా శృం గనకపుకొట పట్టాని వారికి దేకం యివ్వక చాలా కష్టపెట్టివారు. యెవ్వకు పీరు కొట పుచ్చుకున్నా కాశీపురం లోపల వుండి పితూరీ కేస్తూవుండేవాడు. ఆ కాశీపురం పుచ్చుకోవడానకు వీరితాలూకు రా ణువ నాగునవేలు ఆస్తలలో మరణమయితే ఆలాన స్వాధీనానకు వచ్చును అంత దారుణాలకు విజయ రామరాజుగారు నప్పక నూత్రంచాతన తమ ఫంజు చావకుండా మించి రాణుని ఖిచ్చికాకుండా చితు కొపాయములను విచారించి మరి గొంగుపాటుకు తెచ్చుకున్నారు దోతుమించ దొక్కసమస్తానం గనక అయితే యంత ఖిచ్చిక అయినాచొరపారి సాధింతురు. ఒకసారి కొట్టి తీసుకున్న సంస్తానం తిరుగా రెండోమాడుకొట్టి పుచ్చుకుం డెమించి దోపు దొరకడు గనుక మించి మండిని చూపడానకు అను కూలించినవారు కారు అంతట తిరుగా రాజుగారికి నారాయణపట్టం పెళ్లవలసిన పనులు తగిలినది గనుక కాశీపతిరాజుగారిని పిలుపించి తమ నంతుఖిచ్చిక యావత్తూ ముజరా తీసుకుని దిగ్గీపమస్తానం వారి ఆ ధీనం చేశివారు యాతీమన కాశీపతి రాజుగారు పితూరీ చేశెందుకు కిఫాయతు యేమంటే--నవాయి వారికి కట్టుం కానికలు కింపనున్న రాజుగారికి దం తుఖిచ్చికలు కూడి యివ్వడమున్న వీటితోటి యింట్లో పెండ్లింమెడలో మంగళనూత్రం దేఖీలు పో యిందిగనుక గర్వనివారణమై కాశీపతిరాజుగారు బొబ్బిలికారి మాటులుని రాజువారిలో బలన ద్విగో ధము చేసుకుని మా దివాను అయిన పోలుకుపాటి పెంకటరామన్న గారు యీశిని పొట్టిమాటలు ముం దరగా చెప్పితే ఆమాటలు వినిక శరదీపోతిమి బలవం కులతోటి యిచ్చితే విరోధం కావడమ అని చేశ

నందుకు అసభనం అయ్యింది పురుషణికి అంకట మంచి బహుభయంకల్లి వున్నార--అంతట విజయ రామరాజుగారు వాటిని యింతటిజుంచి సర్కారుపట్ల భయంకల్లి వుండుమని కలపు యిచ్చివారు యారీరున వుండగా నారాయణపట్నంవారికి బొబ్బిలివారు బోధ చేశి సడంగతి. మీరుపూసపాటివారికి జమాబంది యందుకు యిస్తారు వారు మీమిదికే యాద్దానకు వచ్చివచ్చును మేము కనిపించుకున్నాము కాము గనకి నా యివ్వకున్న మీరు యుదయివచ్చి యింతకు పూసపాటి విజయరామకు మీమిది దంతుయిచ్చితే మాకున్న సమాచారం తెలియనె తెలుస్తుంది మా నే కం మీదినుంచి రావలెను కాబట్టి అప్పుకు మీకు మేము నుద్దతు వస్తూ వున్నాము అని వారికి యెప్పు యిచ్చి బోధపర్చి రాజుగారికి పల్లకుండా చేశి వారు యీసమాచారం యావత్తూ రాజుగారి ఫవుజు దారుకు తెలగాం కొటలో వుండి విని తమఖానుం దు విజయనగరం కొటలోవుండగా వ్రాయించిపంపిం చేసెనకు రాజుగారు విని బహు కోపం తెచ్చుకొని ఫంజుగూవత్తు కూచి బొబ్బిలిమీద దిగిపట్టుగా దిగి లడ్డాయాచేస్తూవుండి అక్కడిసమాచారం నా రాయణపట్టంవారికి తెలియకుండాచేసి నారాయణ పట్నంమిదికిన్ని కొంతలెక్కనపంపించి నారాయ ణపట్నం సమాచారము బొబ్బిలివారికి తెలియకుండా చేసి నారాయణపట్నంవారిమీద తమ పర్యాకమం యావత్తు అగపర్చివారు. గనుక రాజుగారి రాణు వయద్రంవల్ల నేమి చలిజ్వరాలవల్ల నేమి అనేకమంది పలోకానికి పోయివారు. యీ నారాయణపట్టం వచ్చేవరకు రాజుగారి దగ్గర నల్లతైలం ఫవుజు వున్నది గనుక చలంసాధింపవలెనన్న కాపలాగ్నిం విచారించివారె కాని యంతకళ్లప్రజు వచ్చినా ఫరవా లేదనుకున్నారు. యీ నారాయణపట్నంలో నీరు ఎంటి వివపునీరు ప్రపంచంలో యొక్కదారేగా.

ఆ సమయమందు బొబ్బిలి నారాయణపట్నం సందున రాజు వారిస్వయం నాలుగువేలు వాతమై నది నారాయణపట్నము వారి స్వయమున్న ఆలాగే

భేదమును గనుక దుబళులై యిదిరదనుకా
రాజువారోటి విసిరిం గావుండి సుఖం గావుండు
కుండుమి బాబ్బిలివారి మాటలు విని యంత మోస
బోతిమి ప్రజలు యావత్తుమ్మ చచ్చిపోయిరి. యి
కను మన బ్రతుకు యే విప్రుడి యంతటికిన్ని బల
వంతుడిలోటి విరోధించేసి సరికూగవలెనంటేపులి
వి చూచి నక్కవాతెట్టెకోవలెననే సామ్యుతగాని
క్రియలేదు. అని అక్కడనుంచివారు విజయరామ
రాజుగారివద్దకి తమ వకీలును పంపించి సమాధానం
చేసుకురమ్మని పంపిరి గనుక అతిసువచ్చిఅన్నమాట
లు। మీతాళువంజున్న విస్తారం హతమయ్యి
ది మారాణువానున్న చాలా హతమయ్యిది తమయ
దునుచేసి కలవయ్యయ్యలెను అంటే॥ రాజుగారు
కలవు యిత్తునమాటలు యేమంటే॥ యిభి పనివేలు
లయమెన్నగాని మాకు భరివారేదు। చలం సాధించ
డంమాకు సామ్రాజ్యచేకూనుట అనిరాజుగారు పశ్చే
వరకు వకీలు మునిచేసుకున్న సంగతులు మాకు
గ్రహచాగం చాలామందిచేతును రంగారావువారి మాట
లు విన్నాము గనుక మాకు యంత ఆనుభవం
అయ్యిది కాబట్టి మారితీరే మాపుచేసి మమ్ముని
చానుచేయవలెను. అని అనేవరకు ఆమాటలు రాజు
గారువిని మీరుమాకు యెక్కువ కట్టుం కానికల
యివ్వకద్దు మేము విజయనగరం తిల్లివచ్చినవాట
నుంచిన్ని నేటివరకు అయ్యి దండుభిమకలు ముజ
రాయిప్పిస్తే తాలూకా మీ ఆధీనం చేస్తావున్నా
ము యీ సలహా మీకు సమ్యుతిలేక పోయినా మీకు
యంతకైక్తివుంటే అంతకేళ్లు యాధం చేయడమున్ను
మాకుమంచిది అని వుత్తరం చెప్పినారు గనుక తరు
గా వకీలు మనవీరసుకున్నది—మీరుదండుభిమకలు
ముజరాయివ్వకుని కలవుయిచ్చినారు యీప్రకారం
యిచ్చేవరకు మాకు సమస్తానం ఆకలేనేలేదు మా
తాలూకా యంతిమాత్రం గనుక మాచానాలు తెలి
కివుండిన్ని యీప్రకారం కలవుయిస్తే మేము యేలా
గున భరించపోతాము। అదింజాక మీరు వండుము
క్షదంజామీదమాత్రమేగాదు బాబ్బిలిచాకిమీదనుప్ర

తిసంవత్సరం దండు మీరుయత్తుకూతున్నాగు అట్లా
గె యీసంవత్సరమున్ను దండుయైత్తినారు మృగహ
చారదోషం వల్లను బాబ్బిలివారి మాటలు విన్నట్టి
యింతియోగం పోకిరిది కాబట్టి యీ భిమకలు
యివ్వడానుక మాకుకైక్తిలేదుగాని జీతాలు మనహా
భత్యాలుమాత్రం యిస్తామని నిండా మనవిచేసుకునే
వరకు రాజుగారు సంమృతించి బడివలను పిలుపించి
తెలుచూపించిఅధికంవాఖలు చేస్తునివారికికవులు
యిప్పించినారు ముందు జరగవలసినసంవత్సరములకు
జమాబందినివాండు చేసుకుని వారికి కలవుయిప్పిం
చినారు. తదనంతరం బాబ్బిలి తం గారావుగారి
మీదికి ఎక్కువయూనకు తయారుచేసి దేశస్తులను
అందరిని రమ్మని కలబువ్రాయిస్తే దేశస్తులు అన్నమా
టలు—యీతూరి వెలమలు అంతా అభిమానిండు
కొని యేక్కులై యున్నారు మనం వారిలో యు
ద్ధంచేసి జయించలేమని అన్నారు. అందుకు రాజు
గారు బహుకోపంచేస్తే అప్పుడు బ్రాహ్మచర్యన్న
గారువిని కాంతిపర్తి చెప్పిన ఆలోచన యేమంటే।
యీతూరి మేము లడాయాకి పోవడం మోఖాయి
చేసి మీకుప్రతిగా వుండుసాటి రామచంద్రరాజు
గారిని అంబారిలో కూర్చుండ బెట్టి సకలసంకన
లలోటి నైవ్యంపంపించుండు వుత్తమకార్యమని మనవి
చేలేవరకు ఆమాటలుకు రాజుగారు సంమృతించి
అప్రకారంగానే బాబ్బిలిమీదికి పంపించేవరకు అ
క్కడ—రాజు బాబ్బిలి రంగారావుగారి తాలూకా
సరదాల్కు అందరు అభిమానిండుకొని అట్టహాసం
తోను మేలయిన చున్నెధోరలు యాధనమ్మధులై
వచ్చి మనప్రజాణాలు పోలేపిడపాయకు నేటిదినం
యేలాగైనా విజయరామరాజును పొడిచి పారవే
య్యవలెను—యీతనితోటగా మనసంస్తానం పీడ
వదలదని ఆలోచించే మేలైన సరదాములు అంతా
వక్కమొనచేసుకొనివచ్చి రాచవారి నైవ్యంమీద
పడి అంబారిమట్టువున్న ఫంజును యావత్తువధిపే
అంబారిలోవాడు విజయరామరాజుగా కలచి యీ
టెలువేకి గుచ్చికిందికిపిసి చూచేవరకు రామచంద్ర

రాజుగా అగ్రదేవతకు అంకితం పెట్టవలసిన విజయరామరాజు అని యింత బాహుళ్యం చేసి వాస్తవమైన సుదామకావ్యసౌత్రిమి లేచినపు సరదారునుచంపితిమి అని—యింత ప్రయత్నమున్ను నిష్ఫలం అయిపోయిన అని దుఖించి, రామచంద్రరాజు తలకాయ పుత్రకు పంజవామలపెట్టి సాయంకాలానకు విజయనగరం పంపించేవరకు అప్పుడు ఆయనకోమాళ్లు చూచి బహుదుఖ్యుడై వరకు విజయరామరాజుగారు వారికి దుఖోపశమము చేసి పోయినవాడే విజయరామరాజు వున్నవాడే రామచంద్రరాజు అని దిూసాగా వుండమని తమజాగీరులో శేనులవలన అనే వర్గతా జమీదారీ వ్రాయించి యిచ్చి కోటపెట్టించి యిచ్చికారు గమ్ము అనుభవిస్తూ వచ్చినారు విజయరాజుగారు వున్నమట్టుకున్న జగ్గిది శీతారామరాజుగారి తాజాం గం వచ్చేపరియంత్రమున్ను జరిగింది.

రామచంద్రరాజుగారి గతిచూచి విజయరామరాజు అనుకున్నమాటలు యేమంటే నేటిదినం గనుక మేము లదాయాకి పోతే పగలొకానకు వేంచేతుము బుచ్చన్నగారి ఆలోచన మాకు బృహస్పతి ఆలోచన అయ్యింది అని తంన్ను బ్రతికించినాడని చాలా సంతోషపడి బుచ్చన్నగారికి పల్లకి బహుమానం చేసి నంను మీరు బ్రతికించినారు అని చాలా స్తోత్రం చేసి అనేక విధాల మెచ్చుకున్నారు.

అప్పుడు అక్కడ ఫవుజుదారు ఖావర్లీవా నడిచాకి రాజుగారికి సరిపడకుండావుండిగమ్ము యిందుకు రోమి ఆలోచన అని అడిగితే ఆతని దగ్గి తత్తన్న ఫంజుదారున్నీ విడతీసి గోదావరి చాటిం చు మంన్నారు గమ్ము అప్రకారంగానే చేసినారు. అటుకరువారకు

తిరుగా హయదరాబాదునుంచి యాకలింగ సర్కారుకు ఫవుజుదారుడు వచ్చి గమ్ము రాజు గారున్న వారున్న కల్సుకుచి బహు స్నేహితులై ప్రవర్తనముత్తరంగా

వొకానొక వాటి సమయమందు అఫవుగా దారుడు రాజుగారి మర్యం తెలియవలెను. అని మనస్సున యిచ్చుయించి ప్రస్తావనకాకుకగారితో సు మీరు అయితే ఫంజు విస్తారం పెట్టుకున్నా రు మీరు యేతీరున గడస్తుంది సర్కారుకు యిచ్చే శేషుకపు విచారితై లక్షాలోంభయిల రూపాయలు మీకుయింకా మిగిలితే అంతమాత్రం మిగిలిన యిందువల్ల మీకు ఖయలే జరగవట్టు గావున్నది అని మంచిమాటలుగా అడిగేవారు యీ ఫంజుదారుని కనటం తెలియక యావత్తూ తనకు ర్యం చెప్పుకూవుండగా యంతలో బుచ్చన్నగారు రాజువారినిమాచినబ్యాబుయంత యిప్పుడేవా నం మ్మి మగ్గం బయలుపర్చరాదు అనిమనవిచేసుకు నేవరకు బుచ్చన్న గారిమీద బహుకోపంవచ్చి తురికవాడియిప్పులెల్లనుయాయన మాటలుఅనూయతి అయి బుచ్చన్నగారిని వీపుతిప్పికోటలో ఖయదు చేయించినారు యిట్లా అయిదు ఆరుతెలులు అయ్యే పరకు ఫవుజుజారుడు విజయరామరాజుగారితోటి మీసర్కారు పదహారుతల రూపాయలకు వీలు చేసుకొని మాకుమాత్రం లక్షాలోంభైవల రూపాయలు శేషుకపు యిచ్చడం యేమిసబబు యీ సంవత్సరం నాలుగుతలరూపాయలు చాఖలు చెయ్యకుంటే అనుకూలం కావని చాలజబరుదస్తీ చేసినారు అప్పుడు రాజుగారు మీతోటిహాస్యా లకు అన్నాము గాని తాలూకాలో అంతపయింకం రావడంలేదు. అని ఖట్టిగా చెప్పేవరకు అమాట లకు నవాబువారికి నమ్మకంకలక నీరిమీద దండు యెత్తి విజయనగరంకోటమీదికి రాక రాజుగారి శ్రీలు యావత్తు వొదాడికోటలోక వుండగా ఆ కోటద్దుట్టు ముట్టిచేసి రాజుగారికి—నీ భార్యలు చాతను మట్టిశట్టలు మెయిస్తామని వుత్తరం వాయించి పంపించేవరకు అప్పుడు రాజుగారు రోమి ఆలోచన తెలియక ఖయదులో వున్న బుచ్చన్న గారిని పిలిపించి మనువు మీరు శలవుయిచ్చి మాటలు వినికపో యనడమయింత అనుభవంఅయింది.

[భమిడిపాటి రావసోమయాజులుగారు]

భావగిరినుండి నిత్యము-వారుచున్న
యోజివాప్రవాహము, కిచ-కొక్కచోట
పాయలై పోవుచున్నది!-ప్రజ్వలితము,
సంతతావండ సుతరంగ-సాంగమైన
ముక్తివార్ధినె కలయునో-మూఢగూఢ
భీకరారణ్యసీమల-పద్మిలోనె
పాతకక్షీతి నిండునో!—X ప్రకృతికాంత
మోహకాంతి సముజ్వల-పూరితాంగి,
క్షణము ప్రేమంపు బల్కుల-గలగజేసి,
వద్దృతాంతర కాంత సీ-మలను, నాటి
పెంచు సుజ్ఞానతరువు, తా-తెగగిపెరగి
యల్లుకొని మానసము నిండె;-వాక్యిలోన
నట్టులేయగండి నాశన-మానో, లేక
పుణ్య ఫలములొనంగి, సం-పూర్ణమైన
నిజసుఖంబొన గూర్చునో!—X నిర్మల:పు

నీలి యాకసమున రేయి-నిలని వెలుగుఁ
జాక్కిలన్నియు నవ్వయ-జాపుదారి,
ప్రేమ సౌధాంతరమునకే-వెడల గలదో;
లేక దుర్దాంతమైనట్టి-చీకటులకు
నిన్ను గొనిపోవుచున్నదో!—X నమ్మక రథ
మల్ల మగుణ ప్రపుల్ల ఈ-ధాత్మ నీర
జాపు పూదోటలోనికే-యరుగలదో,
లేక, చక్రంబు విరుగఁనో-లేక, మగ్ని
నాశలారగఁబడి రసా-భాస మగునో?
సంతయానిలకలిత, ము-జ్వలితమైన
భయదవాగ్ని యడంగి, వి-స్ఫుల మువర్
ధారలం బచ్చనై, యాశ-తిరువు పెరిగి,
దవ్య తేనెమానో!—మి-ధ్యాతరంగి
జీ బలమున నాలొని- నిర్మలాత్మ
కొట్టుకొని పోవునో!—అతి-గూఢ మగుమఁ
డలియదా భవిష్యదవన్ధ-తేటవడుచు!

వేమనయోగి

[చేవరకొండ జగన్నాథరావుగారు, యమ్. ఎ.]

యోగ యోగీశ్వరుఁడును గవిశేఖరుఁడు నగు
వినవేమన కంటరెడ్డి కులసంఘాతుఁడు. ఇతని నమ్మ
కాలము సుమారు పదునాలుగవ శతాబ్దాంత మని
తేలుచున్నది. ఈయనతండ్రి కొమరిగిరి వేమరెడ్డి.
అను వేమరెడ్డి, రచ్చ వేమరెడ్డి యను వారిరిని యు
న్నలు కొన్ని వంశములయందు ‘వేంకట’ శబ్దము
వలెనే యీరెడ్డి వంగసమునందు బుట్టినవారి పేర్లకు
వేమశబ్ద ముకుకబడి యున్నది. ఈరెడ్డు నూలు సం
వత్సరము లాంధ్రదేశమున తాజ్యమేలిరని చరిత్రవలన
డలియ వచ్చుచున్నది.

అయిన, నీవంటరెడ్డికులమున ‘వేమన’ య
ను నామము తెలియుటకును, నీ కులకాలకు రాజ్య
ప్రాప్తి కలుగుటకును చిక్కినైన కారణమును జెప్పు
చున్నాడు. దాని సత్యా సత్యము లెట్లున్న వయ్యది
విచార గొలుపుచున్నది. కాన నిందాశంకవివేచితము.

తొల్లి ‘వేమన’ యను వేమగల కోమటి
యొక డుండెనట! ఆతఁడు మహా శివరాత్రి యు
త్సవమునకుఁ దక్కిన జనులవలెనే తానును శ్రీ వైష్ణ
మునకుఁ బరువమాయెను. శివరాత్రి దినమందు పల్లి
కాట్టనస్సామిని దర్శించుటకైయచ్చటి యాకాశధార
యందీ వేమన తానమావఁ గడంగెను. అసమయ
మున నాకొండపై శొక్కింత దూరమున నొక గా
రుడోపల మిరిసి కంట బడెను. అయ్యది గాంచి
యదియొక పచ్చరాయి యనియు, దానినిచూ నెట్ల
యినఁ బడిసినఁ దన దర్శద్రక్ష యెల్ల సంతటలోఁ దీరు
గలదనియు నందువలనఁ దానెన్ని ప్రయత్నము లూ
నర్చియిన నాగారుడోపలమును చేకొనవలె ననియుఁ
నీవేదపటిజాఁ దుడ్డకించికొనెను. తన కలంపు మనీ
యవ్యులొడను జెప్పకయే శ్రీమదాగమ వాచనాది
శ్రీ శైవాసుం దగు ముల్లికార్జునున వర్ణ విధి

ప్రాద్దంకటికి గ్రుంతును. దైర్ఘ్యజనంబులకుల స్వామిని బాసి యోగుదురను కొట్టుటలో వేమన మునిగి తేలు యింటెను. ఇట్లుండ నొకటిరెండు దినములలో యా తార్థ ములుగువెందిన జనులెల్ల గొఱికిరరువాత నొకరు తిరుగఁ దమతఱ గృహములకుంబోయిరి. వేమన మాత్ర మావచ్చరాతినిగూర్చి పంకిలింప నచ్చటనే యుండిను. అప్పుడా దేవాలయమున స్వామి వర్పించు నగ్గరుఁడును వేమనయు, దప్ప ము ఎవ్వరులేరు. ఈ వేమన తన గృహమున కరుగక యచ్చటనేయుండుటఁ జూచి యాయర్చకుఁ డచ్చెరువొంది కతంబేమని యాతనిఁ బ్రశ్నించెను. జన్మముచే గోమటి యగుటఁ దులుకుచెనున లేక సమయమునకుఁ దగి నట్లొకఁ డయ్యె! నే నీ మల్లికార్జునస్వామి నాటు మాసము లిచ్చటనే యుండి నేవంతునని ప్రతము బూని వచ్చియుంటిని. ఆ ప్రతి మిప్పుడు నడుపు కొనుచున్నాడనని ప్రత్యుత్తర మొసఁగెను. అందులకాహర్షము, సరే నీయిచ్చనచ్చినట్లు నేయుము. కాని యాత్మక ద్వార కవాలము మాత్రము తెరిచి యటు పోవలదు. అని యాజ్ఞాపించి యభివృం జని యెను.

అనంతర మాపర్వతమునందును దేవాలయము నందును వేమన తప్ప మనుష్యమాత్రు డెవ్వఁడును లేడు. అర్చకుఁడు తిరుగ వచ్చునేమో యను భయముచేత మఱి నాలుగు దినములూగి యొడనవాటి యొడయమున స్నానమాడి, మల్లికార్జునుని నేవించి వేమన యొత్తగద్వార కవాలమే తెరిచి యావైపు ననే కొంతదూరము ప్రయాణమై పోయెను. స్వభావమున విడికియైనను గాయదోషలమచ్చున గొప్పలాభము బడయ వచ్చునను పేరాకచే నీవైస్యదు లేని శ్రైర్యము దెచ్చుకొని యుంటుగి నా వర్వతారణ్యమునఁ బోవసాగెను. అట్లు కొంతదూర మిగిలినపిదప నాతని కొక విధమైన వింతియాకులు గల చిన్న మొక్కలతో నిండినప్రదేశము గనఁబడెను. అయ్యుకులు గాంచి యది వింతిగా నుండుటచే గొన్నింటిని ఇద్దిమి చేతులలో నలిపి పసయిదీసి, వాసన జూచి యాపి

మనమున కానందముబొంది, తనమార్గమున పోవసాగెను. ఆమార్గమునఁ దనకుఁ జైనన్న యొత్తరీయమును, జేతనున్న యినుపకట్టుగల నేతికట్టయు, దప్ప మఱియొక సహాయ మెద్దియు లేదయ్యె అట్లాయి నుపకట్టుగల నేతికట్టను ధరించి కొంతదూర మును చుండ నాకక్కికముగా నాయినపెల్ల బంగారమై తళతళ మెఱయసాగెను. అప్పుడా వైక్యదు పరమాద్భుతముఁజెంది తనచేత నింక నారనట్టి యాపనను మాహాత్మ్యమే యని యూహించి తన లేచిడియెల్ల నాటితో తొలఁగనని యమితానందము, బొందెను. యాయపారసంతోషములో దన మొనటి ప్రతుత్పము మఱచి వెంటనే దేవాలయమునకు మరలి వచ్చెను. అచ్చట యాక్రస్థులు విడిచిపోయిన రెండు కుండలను జేత ధరించి తిరుగ నతి త్వరితముగ నావించి తయాజులకడ కరుగువెంచెను.

ఓపికతో నాయాకులెల్ల నేరి వానితుండని పనలెల్ల నీరెండు కుండలలో నింపెను. అంత దృష్టి జెందక వేయికుండలైన గానతనని యావైక్యదుగోరు కొనెను. గాని మల్లికార్జును దాతని యత్యాసను వీర్చినయ్యె వైపెచ్చు బాంబములలో నొకటి రాయి తగిలి పగిలిపోయినఁ దుననందలిపనలెల్ల నేలపైబడి యా కొమటి సత్వంత చింతాంబుధిలో ముంచి చేతెను. సముద్రముచే కూడియు ముంఠెడు జలమేనా యని కొంత తన యనధకు పగచి పగలచి భాండము దన నెత్తిపై నిడినత్వరితము నుత్తరద్వారము బాటిగుడిలో బ్రవేశించెను. అప్పుడు వెంటనే వానాత్మక నొక పెద్దలి యెచ్చటనుండియో యాద్వారమునకడ్డుగ వెలువలిభాగమున బడి నాటినుండి నేటివరకా ద్వారము దెరులుకు పలులేనట్లు స్ఫురించెను. అయ్యది గాంచి యారాయి తన గుండెలోబడినట్లు దిగులాంచి తాను మఱికొన్ని భాండములను గొనివచ్చి మరల వనమతోనింపిన ఎచ్చుననుకొన్న తలపెల్ల కర్ణ మా యెను గదా యని చింతించితుడకు తన కంతయే ప్రాప్తియని యాపనకుండ భుజముపై నిడుకొని దేవాలయము బాసి, యాపనద్వారము నెట్టెను.

అహర్దశం చాతనికి మిట్టపల్లములుగాని చుట్టుచుక్కలనున్న చెట్టునుట్టులుగాని మఱి యేవస్తువులుగాని కనరాకుండెను. శ్రీశైలవాసుని మోగము చేసి యా పునరుతుండగు గొనియేగుచున్నందులకై యాతనికిన్నులు గానిపింపలేదని నుడువలను పడిదు. కన్నులు స్ఫులములుగా గాన్పించుచునే యున్నవి. అయిన వాతని మనస్సు మాత్రము బహిర్గతముగాలేదు. తన మనస్సుంతయు నా పనరుమూలమున దనకొనగూడు బావిగుళువులయందు లగ్నమయిపోయెను. తాను కీప్రముగ దనగ్రామము జేరుదునియు నట్లు చేరినతోడనే కొన్ని యనపకడ్డీలను గొనివచ్చి యాపనరునందొక చిందుచైన వృక్షముగాకుండ చాలినంత నరతనముకా యిమచుకడ్డీల కత్యంత జాగరూకతతోబూసి వానినెల్ల స్వరముగావింతుననియు నెంచెను. తరువాత నామం గారుకడ్డీలలో గొన్నిటిని విక్రయించి రూకలుచేసి యొక గొప్పమేడ కట్టుట కూహించెను. మిగిలినకడ్డీలలో గొన్ని కరగించి తనభార్య కేసువారములకు దగిర తొడివులు పేయించుటలచెను. మఱికొంత బంగారమమ్మి యేనుగులు గుట్టములు బండ్లు మొదలయినవి కొని యచ్చైశ్వరములతో దులహనులకెంతయు గుతూహలుడయ్యెను. ఇట్టి మనోహరమైన కలపులతో బోవుచున్నందున వాతనికి మార్గాయాసమింతయైన దోచలేదు. ఇట్లుపోని సాయంతనమగునరి కాత డనుమాకొండవరి సరస్వతమున కరుగుదలచెను. అచ్చటగొంత రిడవు తనభాండము డించి విక్రమించి బాగుగ తీకటి నలుచుక్కల గ్రమ్మినతోడనే తిరుగ బయలుదేరెను.

అతడు గొన్ని యాడుగులు నడచినతోడనే చాతీలో పూర్ణచంద్రునివలె గుండ్రమగు మెగమున తెల్లని దట్టములగు మీసములు మెలమెల మెరియుచుండెనుదండలన కన్నులవెంటి పెడలయన్న చల్లని చూపులు వ్యాదమునందలి కరుహార్ద్రభావమున నెరిపుచుచిత్ర నానాను బాహువులను భృగూక్రమును గలిగిన పురుషుడొకడు పురోభావము

మరియొకడొక ప్రబలకాంతిగల దీపము ధరియించి నడుచుచుండ మనవేమన కడురాయెను. పురుషుని జూచినవారి కాతనా సమీపముననున్న గ్రామమునకు నాయకుడు గానోపునని పొడకట్టెను. ఈయన వేరల్లారెడ్డియందురు. ఈదొంతియల్లారెడ్డి వేమనను జూచి “అయ్యో నీవొంటరిగ నెచ్చటనుండి వచ్చుచున్నవాడవు” అని ప్రశ్నించెను. అందులకా వేమన నేను మొన్నటి కివరాతికి శ్రీశైలముపోయియుంటిని అచ్చట యాత్రజేమించి తిరుగుదలలో నిక్కడ కనతి దూరముననున్న మాబండుగుల యింట నింత వరకుండి నేడు మాన్యగ్రామ మరుగుచున్నవాడ.

యీరాత్రి మిగ్రామమునందెచ్చటైన బస ఇచ్చెదరా యని యడిగెను. అమాటలు విని యల్లారెడ్డి సంతోషముతో నవశ్యము దూకేయుడని వేమనను దన గృహమునకు దోడుకొనిపోయి యందొక గది యాతనికి విడిచి ఇచ్చెను. అనంతరము గ్రామములో నెన్న పెద్దకోమటియంటికి పాకద్రవ్యములు సమస్తము బంపి యవి పచనము, జేసి వేపనకుం బ్రెట్టుమని పర్రవనమంపెను. అల్లారెడ్డి దొడ్డకాపు కనుక యాతని సందేశమును శిరసాత్మహించి యాయూరి పెద్దకోమటి యాపాకద్రవ్యములకు సత్కరము వండించి వేమనను భోజనార్థము దనగృహమునకు గొంపోయెను. అనంతర మాదొంతి యల్లారెడ్డి యతిబాగ్రత్తగలవాడు గావున దన పరిపాటి చొప్పున సొక చిన్న దివ్య చాల్చి తన పసువులు గొడ్డు మొదలయిన వన్నియు గ్రమముగ నిల్చిచేరెనో లేదో యని తెలిసికొనుటకై పశువులపాక కరుదెంచెను. పాకయందు పశువులన్నియు హాయిగాపరుండి నెదురువేయుచు జాపకకెల్లం జిత్తకాంతియు మనస్తృత్తియు దెలుపుచుండెను. ఆహా! వానిది గదా! సౌఖ్యము అట్టిసౌఖ్యము నిశ్చయముగా నాగొడ్డ నేలదొంతి యల్లారెడ్డికైన నొనగూడదయ్యె. నలుచుక్కల దివ్యము దిప్పి తననొడ్డెల్ల జల్లుగ బరువైనది యెంచి మరలిపోజామనంత నల్లారెడ్డి కాపాలలో

శోక మూలశోక తళితళమను మెఱుపు కావచ్చెను. ఆయ్యో ఏమోమారకుని యాతడు తనదివ్వెను సమీపమునకు జేర సంకోక పసరుతో నిండిన కుండయు దానినితాకుచు నేలబడియున్న యొకయునుపనాగలి యు గానిపించెను. పసరుకుండను దాకియున్న యీ నాగటి చివరయే బంగారమై తళితళ మెరియుచుండెను. దానింగాంచి యచ్చరువొంది యల్లారెడ్డికొంత వరకు నిశ్చేష్టుడై నిలువబడి చదవడిసమీపమునం

దున్న యొక యునుపకడ్డినిదీసి యాభాండమునందు మురిచెను. వెంటనే యాపసుమహిమచేత నాకడ్డి యెల్ల బంగారుగా మారెను. అనియూచి రెడ్డియొక్కంత సంతోషముతో నాభాండమును దనశయాగృహమున భద్రపఱచి తనసేవకులను నిలిపించి యాపసువుల పాకయందలి బంతువుల నెల్ల బయట దరిమింతి దానిని బహురామప్రీతిగావించెను.

(సకేపము)

క్రోధ కి ల

[బాలకవి తుర్లపాటి శ్రీవర్ధనరావుగారు]

ఉ. ఆశువుఁ జెప్ప నేర్తునని

యారచనామృతధారఁజూపి, నీ

పీశ్రమకొర్పినిలవడి

లే భగరాక్షి! త్వదీక్షగాన వి

ద్యా శ్రవణంబొనర్పు తొలు

తక లనమృతపుభీతిలేక యా

పై శుభగాత్ర మాధురి నె

భాసని పించెద నమ్మ కోకిలా!

చ. కోలది దినాలక్రింద వున

కుం గల యందపుమావితోటలో

చలభవదీయ దర్శనపు

భాగ్యము కల్గెనుగా యటంచు నీ

చలకల కంఠశాదన ను

నంబుకుఁ జ్ఞప్తికి రత్నవోక్కో? యో

పులుఁగుపడంతి! నేమటచి

పోతినీగా యలనాటి చెల్వినన్.

చ. భవవదిహ్నునింగి విష

వప్పికిఁ మాడుచు సంఘరించు మా

నవ్రుఁడెటో నీసుఖాన్విత వి

నందితజీవితముండలంచి యో

ర్వవరె నటంకు నీదు నెల

వా! యగుఁగాక యదెట్లాసంభవించు

చు నునుభవ భాగ్యవంతులను

నూచి కలంగుట భక్తమేకదా!

ఉ. ఒంటరిగాఁ బ్రహేదకలి

తోన్మదచిట్టిత, నుందగాటనీ

మాటపభూరు హాగ్రపవ

మానవసీమగ్గముం భుజించి నా

కంటె మఱొక్కజీవునిలఁ

గానము గానము వందనంగనీ

దంట తనంబు చూపెదె? ము

దంబు గరంబు నిశంబు సత్కమి?

ఉ. కోకిలయెంతదానదె? ను

కూ! యని శంతమమిఱునాచ్చదే

నాకటునంటి గానకల

నీనుభవంబు విధాత్మఁడిచ్చె నం

చీ కలహంబు బూనితె? క

నీనము మూఁడటంగంటలేనినీ

పీకతనంగనం బడుడు

నేకద నాకిక నేమికావరెక!

ఉ. పూతలు నట్టిమామిడి క

పోతమ! మామెం దోటలోన నీ

వేరిజ్జినెన రమ్మరుచి

జెప్పుగ మానముదాఁటి నీకు సం

ప్రీతిని బండ్లమాఘరిఁగ

విక్రీయసాంపును బాపుదమ్మ! నే

నాకురతంభవాగృహిఁగ

నంగను లొగ్గుచుకది యుండెదన్.

పూర్వశాసనములు

శక 1550

పుత్రనారాయణరావు

బండరుజిల్లా యిలాకానువున్న స్థలం తొలుత
కా యిలాకానువున్న స్థలం పరగణాలో చేరిన మం॥
ఆకిరిపల్లెలో రాజా శోభనాద్రి అప్పారావుబహద్రుడు
జమీదారుగాను గారికోటలోవున్న రాగిశాసనం॥

శ్రీ శోభనాద్రి శా॥ స్వస్తి శ్రీ విజయాభ్యుదయోదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౫౫౦ అగు
నేటి విభవనామ సంవత్సర త్రైశాఖ్య గణేశువాగం
శ్రీమద్భగవద్భాగవత కైంకర్యపరామర్శలైన దేవుల
పల్లి అమృతభాగవతులుంగారికి ఇందు పురెల వారా
యణరావుమణందారుగారు ఇచ్చిన ధర్మశాసనం॥

కొండపల్లి శిమలోనున్న స్థలం విలయతలో
ను ఆకిరిపల్లి గ్రామం శ్రీ లక్ష్మీనారాయణప్రతిగాను
సర్వమాన్యం చేసి శ్రీ శోభనాద్రిశిష్యుల మహాత్మ్య
వాలకున్నా శ్రీవైష్ణవులకున్నా బ్రాహ్మణులకు
న్నా ఆగ్రహారంగాను మీవశాన సమర్పింపిమి గనుక
అందులోను మోతిరెప్పానల్లరచ్చిన ఫలం శ్రీ శోభనా
ద్రిశిష్యుల మహాత్మ్యపాలకున్నా గ్రామపాల మంత్రాను
శ్రీవైష్ణవులకు సమమున్ను సామర్థ్యపులకు సఖము
న్ను॥ కట్టిడిచేస్తమిగనుక యీచోపున ఆవంరా
కణంగాను మీపుత్రపౌత్రహగంపర్యం ఈప్రకారాన
నశిఫిస్తున్న సుఖావపుండవలెన॥ ఏకైకభగవంతుడే
సర్వేషుమేవభూతుఁడు॥ సభోజ్యున కరగ్రాహ్యు
విప్రదత్తాకసుంధరా॥

స్వదత్తంపరదత్తంవా॥ యోహారేతిశమంధరా॥

పట్టివకపకపవాసాణి నిష్టారహంబాయ తేక్రిమి॥

శ 1550

లచ్చిరాజుగారు

బండరుజిల్లా యిలాకానున్న స్థలం తొలుత
కా యిలాకానువున్న స్థలం పరగణాలో చేరిన మం॥

రెప్పలలో రాజా శోభనాద్రి అప్పారావుబహద్రుడు
జమీదారుగాను గారికోటలోవున్న రాగిశాసనము—

నారాయణరాజుచేసిన విన్నపం॥

శ్రీ శోభనాద్రి శా॥ స్వస్తి శ్రీ విజయాభ్యుదయోదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౫౫౦ అగు
నేటి విభవనామ సంవత్సర త్రైశాఖ్య గణేశువాగం
శ్రీమద్భగవద్భాగవత కైంకర్యపరామర్శలైన దేవుల
పల్లి అమృతభాగవతులుంగారికి నంమోరికముడు
లచ్చిరాజుగారు యిచ్చిన ధర్మశాసనం॥

కొండపల్లి శిమలోనున్న స్థలం యిలాకాలోను
ఆకిరిపల్లి గ్రామం శ్రీ లక్ష్మీనారాయణప్రతిగాను
సర్వమాన్యం చేసి శ్రీ శోభనాద్రిశిష్యుల మహాత్మ్య
వాలకున్నా శ్రీవైష్ణవులకున్నా బ్రాహ్మణులకు
న్నా ఆగ్రహారంగాను మీవశాన సమర్పింపిమి గనుక
అందులోను మోతిరెప్పానల్లరచ్చిన ఫలం శ్రీ శోభనా
ద్రిశిష్యుల మహాత్మ్యపాలకున్నా గ్రామపాల మంత్రాను
శ్రీవైష్ణవులకు సమమున్ను సామర్థ్యపులకు సఖము
న్ను॥ కట్టిడిచేస్తమిగనుక యీచోపున ఆవంరా
కణంగాను మీపుత్రపౌత్రహగంపర్యం ఈప్రకారాన
నశిఫిస్తున్న సుఖావపుండవలెన॥ ఏకైకభగవంతుడే
సర్వేషుమేవభూతుఁడు॥ సభోజ్యున కరగ్రాహ్యు
విప్రదత్తాకసుంధరా॥

సభోజ్యున కరగ్రాహ్యు విప్రదత్తాకసుంధరా॥

స్వదత్తంపరదత్తంవా॥ యోహారేతిశమంధరా॥

పట్టివకపకపవాసాణి నిష్టారహంబాయ తేక్రిమి॥

శ 1648

మనగాల రిమణపు

బండరుజిల్లా యిలాకా రాజవాడ తాలూకా
కొండపల్లి పరగణాలో చేరిన మం॥ కమలాను గ్రా
మాను పట్నగ చెరువుకట్టమీద ఆక్రమణకులు స్థం
భాలుఅని పాతివున్న ఉత్తరపుష్కాభంమీది తూర్పు
పలక॥

స్వస్తిశ్రీ శాలివాహనశకవర్షంబులు ౧౮౮౮
 అగు కేటి పరాభవనామ సంవత్సర మార్గశిరస్సు ౧౫
 అదివారం మనగాల గుర్వశెట్టి కొమాంబు శేషాద్రి
 రమణప్రభు తమ అన్నలు పెంకిటపతి రంగశాయిన్న
 కవులూచివద్ద వేయించిన భర్తార్యశాసన రత్నాంబుల
 అక్కడవాడులు స్తోత్రాలు॥ శ్రీ శ్రీం శ్రీయః॥

ప్రతాప పురుషోత్తములు

బందరుజిల్లా యిలాకా బెజవాడతాలూకా
 కొండపల్లి పరగణాలో చేరిన మం॥ కవులూరు గ్రా
 మానకు పడమర కవులూరికి కొండపల్లికి వుండునున్న
 పోలి మేరమీద అనగా కొండపల్లిరస్తాను వున్నరంగా
 పడవేళివున్న నల్లరాయిమీది శాసనము—

చందువుడు—సూర్యుడు

శ్రీజగన్నాథం

ఏర శ్రీజగపతి గౌడేశ్వర వనగాడ కనాట
 కుల బగషేశ్వర ప్రతాప శ్రీ పురుషోత్తమ దేవులయ్య
 పరరాంబు భయంకర విజయ రాజ్యమూలకులయ్య
 ముగల్రాజదేవపితరుల అధికారాన పట్నానకుకట్టిన
 పోలక వ్రతూరిపాలంకోను యాలసోలుపాలంకోను
 ఆకలము కుంబచాయనుండి అమల్లిశెట్టి చిరువుత్తరిం
 శిరింపొత్తములచిన్న గూర్పు గారితవాగు యానంగా
 భూతి యాశీను యిదినుచునుప్పినాను గంగనద్ద నో
 బ్రాహ్మణమాశ్రితేశన పాపమున పోవువార॥

అలా నెత్తెన

బందరుజిల్లా యిలాకా బెజవాడ తాలూకా
 కొండపల్లి పరగణాలో చేరిన మం॥ కవులూరు గ్రా
 మానకు పడమర అవులవారి కంటింటిపలవున్న నల్ల
 శాసనపు రాయిమీదిశాసనం॥

సూర్యుడు—చందువుడు

పరాభవనామ సంవత్సర శాతీకాబ గినువా
 రం నాడు చంద్రుపక్షి అలా పత్రైవ తంతండి ముగ
 దుగళమన్న నల్లి గంగమన్నా పుణ్యముగాను చిన్న
 ప్రతిష్ఠ చేశెను॥

శ 1305

పోతినాయుడు

బందరుజిల్లా యిలాకా బెజవాడతాలూకా
 కొండపల్లి పరగణాలో చేరిన మం॥ కవులూరు గ్రా
 మానకు ఉత్తరంగా బొత్తితాడిచెట్టు అనమన నిల్వ
 వేళివున్న రాయి మీదిశాసనం॥

చక్రింపున్నది—శంఖుపున్నది

స్వస్తిశ్రీ శకవర్షంబులు ౧౮౮౮ అగు కేటి
 విభవసంవత్సర పుష్యబిది అదివారంనాడు కవులూరి
 చిన్నపల్లిభునికి యీతిమడుక్కుల మోతము పోలి నా
 యాడు తమ తండ్రి అనమలనాయిని తమతల్లి తొన
 సానికెండుగొమ్ముగాను ఫలస్కములు సహించుమున్న
 చింతలతోటనమర్చించెను॥ మంగళమహా॥ శ్రీం శ్రీం
 శ్రీయః॥

స్వదత్తా ద్విగుణం పుణ్యం । పరదత్తానుపాలనం
 పందత్రాపహా శేం । స్వదత్తం నిష్ఫలంభవేత్॥

శకం—(తేను)

పురుషోత్తమదేవుడు

బందరుజిల్లా యిలాకా బెజవాడతాలూకా
 కొండపల్లి పరగణాలో చేరిన మం॥ కవులూరు గ్రా
 మానకు ఉత్తరం నయినతిమూలగా పోలి మేరమీద
 నిల్వవేళివున్న రాయిమీదిశాసనం॥

సూర్యుడు—చందువుడు—ఏనుగు

ఏర శ్రీజగపతి గౌడేశ్వర వనగాడ కనాటకులు
 బగషేశ్వర ప్రతాప శ్రీ పురుషోత్తమ దేవులయ్య పరరా

జభయంకర విషయ రాజ్యమాలకులయ్యి పొల్లుక అశు
లదాన శ్రీరాజజయ జగన్నాథప్రసాదక దండజ్యం
దపాది పరిక్ష సంగ్రామమాగ రాజాది మాహాపాత్రిలు
అలకాదాన కొండపల్లి పూర్ణునకు కల్పినపాలంము
ల కంభవార నూతనమండి ఆకంభముకు వెనకననాంత
రం తరుతిల్లిదండ్రులకు ఖైద్యముగాను ఈపాలిమేర
వృత్తిరమక—ఇక్కడనుంచి అరుదముం అరిగిపో
యినవి.....

శ 1079

ప్రాలంబదేవి

బంధుజిల్లాయిలాకా నెలవాడతాలూ కాలో
నెరన మం॥ నవోపాదం బేచిగాకు ధర్మియ శక్త్యా
అని పేయగ్గిన గుడ్డిమీన పడివున్న రాతమీది
కాననం॥

స్వగాయదుగా వనివల్లభిస్తా
ప్రదాదగ్గేక నిజధర్మకేధ్య
ప్రాలంబికా దీపకరంద్వితియ్యం॥
శ్రీధాన్యవాన్వైపాయశివాయ॥

స్వప్తిశ్రీ శకవంశంబులు ౧౦౭౯ అశు
నేటి ఈశ్వర సం॥ రమున విషయ సంక్రాంతివాడు
శ్రీమంజుశేషర మహాదేవికు శ్రీమవ్వహామండ
లేశ్వర పోతురాజుల కూతురు ప్రాలమదేవులు చన
పురుషుండు దుఃఖరాజునకు ధర్మాధికముగాను
వక దీపమునకు గావనోల కొమ్మనబోయిన వశమున
నొక దీపమునకు వెట్టిన గొర్రులు దిప్పయ్యును
రెండు గదుపుల తగుపురెండు వీరిం జేరిని వీర
లిద్దరు గాంపులంబుత్రానుపాత్రికము ఆవర్ణాకక
మున మానెండు సేసి నెయ్యిగని నిత్యా అడ్డెండు
నెయ్యిపోసి దీపము నడువంగలవారు॥

శ 1550

ఖండేరాయలు

బంధుజిల్లాయిలాకా కయికలూరుతాలూకా
చిత్తరుప్పి పరగణాలో చేరిన క॥ కయికలూరులో

గ్రామానకు పశుమరముపున వేంచేయిన్న శ్రీ
వేంకటేశ్వర స్వామివారి ఆలయములో గభాకాయ
మునకు యదురుగావున్న శ్రీఅంజనేయుల గుడిని
దక్షిణ భాగమందట పాశివున్న వల్లరాతి మీది
కాననం

శ్రీవేంకటాపతి॥

రాజావిజయాభిషి॥ స్వప్తిశ్రీ విజయగర్భుడ
య కాళివాహన శకవంశంబులు ౧౧౭౧ అశు నేటి
నిర్దమాన విధివగంవన్నర జేప్తున్న గ శుక్రవాగమును
ఈశుధ దీపముందు శ్రీమదాశ్రేయ నామోస్తా లిం
గోతీ మంత్రితేభరరి సప్తరామాని సత్సాత్రో గోపు
జీవనందనం॥ భండాయాభిశంభూతి॥ కాన్యా
రాఖావనకాక॥ విష్ణుభక్తికాః ప్రమాణ మధ్వా
వాగ్గ మతో శ్లః॥ కూశలేనిశో శ్రీహ్న రామాది
పండితాగ్రజః॥ లక్ష్మమాంబా మనోహర॥ ఖండే
రాయ ప్రతాపవాన్॥

పద్యాలు

ధగణి బొగడొంగి యేలూరి దండపాటి
కింది భిత్తురుప్పిలో నందమైన
కైకలూరున చేరి కయికలూరుపురిని
కాన్యాకంబుగ శ్రీవేంకటేశ్వరులనూ॥ ౧
రాఘవేశ్వరు నాశ్వరి రామలింగ
మాంజనేయలనిల్చి దేవాలయములు
మట్టుపల్లెలు గోపురమంటపప్రచా
కారములుతేలుక గట్టించి చేరువేరా॥ ౨
తిరుప్రక్కవేళి తిరునాళ సాగించి
యరసరములు బడితిరాదిరిల్లి
వారపతు మానెరుపోనానేక
వైభవములు బాగ్రవైభవములు॥ 3
ఏటిట సాగునల్లుగ
వీటికి బలివల్లుకడిచ బ్రహ్మలుబడినా
నేటిధరి గైకలూరును
వాటికి ముక్కూరుబండు వరువలకుతోక ముగర

స్థావరము జియ్యార్యుని

స్తావరము సమంబువారిస్తావరమువారిక

స్తావరచార్యుల శ్రీవై

భావసులసునిచ్చి స్వామి కైంకర్యార్థముగా

ఈమాన్యులకెల్ల గృహ

రామశ్రీకృతులబిరుదరచి తగనిచ్చె

వామనముద్రిలు వెలుయం

గామాన్యశ్రీకృతులకు గరకంభాదులు॥ ౬

స్వామికృష్ణుడు రాజోపచారములకు

నుంచెఅదికాగ్గవారాణి నోర్తములను

కాల జోక్యల యోగ్యులం గాయకులను

వందిజనములుగా నిలవాడ్యకాండ్ర॥ ౭

వీరికిందరికిని వృత్తులు వీరైక

లరార ముఁగునూరను నూజితముగ

సాగునట్లుగాను కావనంబులునిచ్చె

ప్రితిమంతులకును వేరువేరా॥ ౮

ఎవ్వరైన నేమి యిందులకునువిఘ్న

మాచరించతలచినంతిలోనె

కాశిలోన మాత్రుగమనంబు చేశెన

వారిగతికి చోవువాడు॥ ౯

తెంకటమెల్లిరి రాయని

కంకితముగ జేయుజెప్పియపించెనుచా

సంక్షిప్తములు వాచా

కైంకర్యమునుఘటించెగడద్రావిక॥ ౧౦

శ్రీవీరరాఘవేశ్వరు

శ్రీతెంకటపతి ప్రతిష్ఠచేసినిలింపుర

శేవించదివ్యతీరపతిః

గావించెగ్గలూరుఖండేరాయడూ॥౧౧

శ్రీం శ్రీం శేయును

వృత్తులు ఏర్పాటు

శ్రీ వేంకటేశ్వరులకు

క ౨ ౮ ౦

శ్రీ వీరరాఘవేశ్వరులకు

క ౧ ౪ ౦

శ్రీ మామూనులకు

క ౧ ౪ ౦

శ్రీ రామలింగానకు

క ౧ ౪ ౦

స్తావరచార్యులకు

క ౧ ౮ ౦

స్తావరపారికి

క ౧ ౪ ౦

సమయంవారికి

క ౧ ౮ ౦

పాఠాశీసులకు

క ౧ ౪ ౦

కవీశ్వరులకు

క ౨ ౮ ౦

జోక్యలకు

క ౧ ౮ ౦

యోగ్యులకు

క ౦ ౪ ౦

పాఠకులకు

క ౦ ౮ ౦

భట్లకున్నా

క ౧ ౪ ౦

కాశలకు

క ౦ ౪ ౦

సన్నాయి భజిత్రీలకు

క ౧ ౪ ౦

గుడిపాత్రలకు తాళగోడికి

క ౩ ౮ ౦

మద్దెలవానికిన్ని

కూడావెరకి త్రావులు

౨౫

అక్షరాలాను ఇరుకైతియిదుప్రితులు

శ్రీ స్తోత్రాలు

స్వదత్తాద్విగణంపుంజం

పరదత్తానుపాలనం

పరదత్తాపహారేణ

స్వదత్తం నిష్కలంభవేత్॥ ౧

స్వదత్తం పరదత్తంవా

యోవా శేతివసుంధరా

విష్ణివంశవాసవాప్రాణి

విష్ణయాంబాయతే కిమి॥ ౨

దానపాలనయోమకధ్య

దానాశ్రయోనుపాలనం

దానాశ్రయోనుపాలనం

పాలనాదత్తాశ్రయం పదం॥ ౩

[తాతపూడి స్మృత్యముగారు]

ఉ॥ మాలలు మాలలందు గడు-మాటుగ ద్రోసియె వారినెరియిన్
 పాలెములందునన్ బయలు-పల్లము లందున కాపురంబుతో
 తాలురు, బృద్ధులందు మది-తాగుగ జూడక వెంతయేనియన్
 కాలమునంత యున్ గడువ-గానిలిట్టులు నుండిరెగ నా
 కాలమ! యెట్టిమాటలు-గాంచితివోగద! మాలలందునన్
 కాలముగాని కాలమున-కన్దును జెప్పితి కేని యెప్పుడున్
 నేలను పాగు చేసి మరి-వెయ్యియుతోడుతి గావ్యమన్ని యున్
 పాలను జేవిన్లు మన-పాటిట దైవముల్లు జేన్పుయన్
 పాలెములందునన్ మనుసు-రానిపల్లెల గూడు నుద్దనుం
 బాలక కన్దును-పడుమ-గావును గాంగుగలేక యున్న యా
 మాలలు జూడకు-డగ నె-రూపములూనితి రెండల్లుడ!
 బాలమునే యుగన్ సుకుల-ధా-ధవాస్థుల చేయునుమ్మో॥

ఉ॥ భారతదేశపు: బ్రహ్మ-“బాగుగ నేలవిదేశ మందున్
 ధీమనుడ రావ” ను-దేశము పీడుమ కూలివారికన్
 దీనిసోమరాదు-ను-జెప్పగ శత్రుముగాని బాధలం
 ప్రాగాతిట్టు ముండిహ! -భూగరుటందును వెంచకెంతయున్
 నొముగాగ నెందురు-నిట్టిటంబట్టిగఁబడు దిగుటో
 భూగము తన్నియేని యను-గాంకక భాగముగఁబడుటో!
 భాగమునీచేయుచు మది-భావన జేయుచునుండ, మేనుమా!
 నేరక జూచుచుంటిమిగ-నీముఖ మమ్మనో భారతాంబరో॥

కి॥ మనము స్వాతంత్ర్య హీనుల-మగుటజేసి
 నలసదోయిన భారత-పరులజేడు
 గాన నేరక యుంటిమి-కరుణ మెరియ
 గానిక నై న బోకుండ-గావుమమ్మ
 దెగువబాపు తల్లగో భార-తీరుతల్లి॥

ఉ॥ మాలనంట దోసమని-మాత్రా! సోదరులందున్ సదా
 మాలగ నాడుచుండి, మరి-మారపుదేశము లేనియన్న యా
 కూలికి నాలికిం బ్రతుకు-కొద్దిగనుండెడి భాంతీయాలన్
 జూడిని జూడకాదొరలు-జాలగ హింసలుదెట్టిరన్న, నీ
 మాలల దెట్టిగుడితిమి? -మానకయమ్మరో భారతాంబరో॥

గీ॥ మనక మననీట గౌరవ-మబ్బరున్న
 నోరులయింటను మనకెట్లు-శంకునయ్య
 గానసోదర, మాలల-కరుణతోడ
 మొదిట భువనురాచారమో-మాలమంట
 తొలగజేసియు వాగల-తొంటివోలె
 భావనల జేయ మనుమమ్మ-భారతాంబ॥

చంద్రగుప్తుడు శూద్రుడా?

[శ్రీహర కామేశ్వరరావుగారు యమ్. ఏ. యల్. టి.]

సార్వభౌముడగు చంద్రగుప్తుడు మహా పద్మనందమహారాజునకు బాపియగు ముంకుకు జనించినవాడనియు కావున శూద్రుడనియు, అతడు స్థాపించిన రాజవంశ మారిన తల్లిపేర బగుటచే మౌర్యవంశమయ్యెననియు నొక ప్రతీతి చాలకాలము నుండి ప్రబలమైయున్నది. ఇది యితహాసములయందు ప్రచురమైయున్నను చంద్రగుప్తుడు క్షత్రియుడని కంఠకనామవాదమైనది, కావున దానిగూర్చి కొంతచర్చకు గలవగదను.

చంద్రగుప్తుడు శూద్రుడనటకు ప్రమాణమేది? పురాణములయందు నందువితో క్షత్రియవంశము నాపి పిదప “శూద్రామహిపాలాభివివ్యంతి” అని వ్రాయబడుటచే నందుల నంతరింపజేసి మగధరాజ్య సింహాసన మధిష్ఠించిన చంద్రగుప్తుడు శూద్రుడనియే భావనకలిగెను.

రెండవది విశాఖదత్తుడు రచించిన “ముద్రా రాక్షస” నాటకమందు చాణక్యుడు చంద్రగుప్తుని “వృషలా” అని సంబోధించును. వృషలాలక శూద్రులని భావించి లోకులు చంద్రగుప్తుడు శూద్రుడని నిర్ధారణజేసిరి.

ఇది రెండును ప్రబలప్రమాణములు కావు. వీనివాదానికేసి చంద్రగుప్తునికి శూద్రత్వము సాధించుట వితికహాసిక న్యాయసమ్మతము కాదు. కార్యవాదియగు చంద్రగుప్తుడు మగధరాజ్యస్థితిగ మనించి సింహాసనమై కన్ను జేసి శూద్రుడని ప్రవృత్తి న్నెప్పటి వాతవికల్పనమృతించి యుండును. ఇందు మూలమున నీపుత్రాంతము పురాణములలోని కక్కియగుండును. అట్లుకాకయున్న మహాపండితుడు రాజనీధిజ్ఞుడు, అశేషలోకజ్ఞున సమగ్రుడు ప్రతి భావాలియునగు విష్ణుగుప్తుడు (చాణక్యుడు) శూద్రుడును దాసీపుత్రుడునగు జాతని సార్వభౌమునిచేయు నా? నందవంశము నిర్మూలించి చంద్రగుప్తునికి పట్టాభిషేక మొనర్చుటకు కలయు సామ్రాజికహర్షి

న మహానుభావుడు ద్విజేతయైన యింత పాటుపడు నా? ఆర్థకాస్త్రమున జూడుదు

“యేనకాస్త్రంచ కేత్రంచ నందరాజగతా చభిః” అమర్షోద్భృతావ్యాభు లేన కాస్త్రమిదం కృతిమ్”

కావున చంద్రగుప్తుడు క్షత్రియుడైన కావలయు, లేదా రాజ్యావారీకు ప్రతికూలమగు పట్టు లొచ్చి అతని యందు శేకర్షిత యుండవలయు.

ఇక విజయదత్తు శూద్రుడని యందుమా?

వృషలండును శేష్టు మెట్టమెట్టల బుగ్గవరమున పదియవ మండలమున ౩9వ సూత్రము 12వ మంత్రముననున్నది. అవోట దానియర్థము “బహిష్కృతుడు,” “పతితుడు” అనియును కాని శూద్రుడనికానేరదు.

పిమ్మట మహాభారతమున శాంతిపర్వమున నీ శబ్దమునకు “ధర్మలోపి” అని యున్నది.

మానవధర్మకాస్త్రమున పౌండులు, ద్రవిడులు, చీనులు మొదలగు జాతులవారిని గూర్చి ప్రసంగించుచు,

“శక్తకైన్దుక్రియాలోపాదిమాః క్షత్రియజాతయః వృషలత్వం గతా ఏతాః బ్రాహ్మజాదన్య నేనవ”

అని చెప్పబడినది. అనగా కొన్ని “క్షత్రియ జాతులు కర్మలోపమునను, బ్రాహ్మణధర్మము లేకుండుటచేతను వృషలత్వమును పొందినవి”ని యున్నది. ఇందుచే వారికి శూద్రత్వమాపాదించుట యెట్లు?

హీనకర్మలజేయు బ్రాహ్మణులు నృపాలు లని హద్దులలో నొక వాడుకయుండెను. పాతిభ్యమున మొదటితరగతివారు “వ్రాత్యు” అనియు, రెండవతరగతివారువృషలులనియు ఎన్న బడుచుండెరి. మనుస్మృతియందు పదియవ అధ్యాయమున 22వ శ్లోకమున “క్షత్రియజాతిః వ్రాత్యులనంపరక్షముచే ఝలులు, మట్టులు, లిచ్చిహిలు, నలులు, కడుణాలు, ఖిలులు, ద్రావిడులు జనించిరి” అనియున్నది.

అలాగే 20వ శ్లోకమున “ద్విజాలకు ఈజాతీయ క్షత్రియ చుత్వక్తులై ధర్మకర్మాచరణమును వీడి

సావిత్రిమంత్రోపదేశమున కనమౌకలగువారువాక్యముల"ని యున్నది.

మఱియు శ్రీకృష్ణుని శక్తులలాతని వ్రాత్యుడని నిందింతురు. దీనిబట్టి క్రియహీనులగు ద్విజుల యందు "వ్రాత్యు," వృషల కృష్ణులు వాడబడుదుండెనని తేలుచున్నది. కావున వృషులడన్న మాత్రమున చంద్రగుప్తుడు కూర్చుడు కాదు.

చంద్రగుప్తునందలి తుత్త్రియత్వమెట్టిదో చూతము. ఆతడు తత్కళింబిశ్య విద్యాలయమున విద్యనభ్యసించి యవనుల కేరకొంతవడి విదేశములయందుండెను. విద్యాంసుడు, బుద్ధిమంసుడు, వీరుడు. పంజాబునండి యవనుల నిర్జింధి పాఠదోదను. కాని వారే ఆతనితో సంధిగావించుకొనిరి. అసాధారణ రాజనీతిజ్ఞుడగు చాణక్య డాతని మంత్రిగానుండుట కియ్యకొనెను.

వైవగ్రంథములయందు చంద్రగుప్తుడు తుత్త్రియుడని యున్నది. ఇదిగాక "మహావంశ మ" ను బౌద్ధగ్రంథమున నిట్లున్నది. గౌతము బుద్ధునికాలమున కొందఱు శాత్రులు ఉత్పిడిమిలై హిమాలయ ప్రాంతమునకు పోయి "మోరియా (మోర్ఖ) నగర" మును నిర్మించుకొనిరి. అవ్వారు మయూరముల కేకలచే నెల్లప్పుడును మ్రోగుచుండుటచే దాని కా పేరు వచ్చెను. మోరనునది 'మయూర' కబ్బమునకు

తద్భవము. ఉ. మోరముకుట్ బుద్ధదేవుడు అశోకుడు వాకవంశమువారిని బౌద్ధుల యభిప్రాయము. అశోకుడు చంద్రగుప్తుని మనుమడు. ఈతడు మోరియానగరానికివసుడు.

మహావంశ టీకయందు పిప్పలీవనమందలి మార్గుల వర్ణన మున్నది. దీక్షుకానికాయమను గ్రంథమున వైశాలీనగరమందలి లిచ్చివీయులు, కపిలవస్తు నగరమందలి కాత్యులు, అల్లకప్పాయందలి బులియులు, రామగ్రామమందలి శోలియులు; పిప్పలీవనమందలి మార్గులకును, తుత్త్రియసంఘములని చెప్పబడి యున్నది. పిప్పలీవనమందలి మార్గులకును గౌతము బుద్ధుని భస్మమొసంగబడియె. అందుచే వారు తప్పక తుత్త్రియులే. వైశాదపారించిన తుత్త్రియసంఘముల వారి కందఱకు బుద్ధదేవుని అస్థికలో భస్మ మోలభించియుండెను. ఇట్లుగుటవారందఱు బౌద్ధులమటకాదు. సజాతీయులగు వారందఱు తుక్కినగరమున బుద్ధదేవుని తోడి తుత్త్రియులము కావున స్మారకచిహ్నముల నొందమాకును హక్కుకలదని వాదించిరి.

కావున నీ నిదర్శనములబట్టి చంద్రగుప్తుడు కూర్చుడు కాదనియు తుత్త్రియుడనియు తేలుచున్నది పురాతత్వాన్వేషితు లీవిషయమున కృషి చేయదురు గాక.

అంబికాప్రసాదవాజపేయ
("మాధురీ" అను హిందీపత్రికనుండి యెత్తబడినది.)

పా ర త ం త్ర య ము

[మద్దికల్ల వేంకటరమణయ్యగారు]

కోదనీకుహరాంబుధి నీలదున్నట్లు
పఱుపు రక్కలవార్చి యంబరపువీధి
తెగురునున్నట్టి యొకడేగ నగరిలోనఁ
దోడి పక్షినిగాంచె సంతోష మెసఁగ
జోడిమీదను దెగుబడ్డ మక్కరీతి
చిగునకుం దింపు వాకాళి నీలపు
లభ్యయానంబుచాలించి యానందము

క్రిందికిం దిగి యంతట నుండరముగ.
దలలు మీఁకెడు వెదురునండెంబుమీదఁ
బొట్టమరింప మీఁగడుపు క్రిక బొట్టవాని
కునుకుచున్నట్టి పక్షి దావునకుఁజేరి
"యనుంగునని నీకుఁగలమా?" యనుచునడిగి
అనుగుటయుఁ బకపక నవ్వి తెఱుగునవ్వు
"కుశలమేయందు నడిగుడే గ్రుచ్చినను?"

గుళులమే కాక నాకొక్క కొఱతెగలదే
 వినుతు విను" వందు నాడేగ యనియెట్లు
 "వేయకన్నుల నమ్ము గన్నెట్టి చూచు
 నీగ నేనియు వ్రాలంగనీడు మేన
 నదయ హృదయందు నాపట్ల సామియెపుడు
 కుళులమే కాక నాకొక్క కొఱతెగలదే
 కొడిపుంజను గొఱును గోవలయును
 భగలే పక్షియుఁ జిల్కయుఁ బాపురమును
 వాదిగాఁ గల పక్షి సంహతులలోన
 వన్నె కడుఁ బెద్దనేయును నాదు సామి.
 లాలనమునేసి తినుపిందుఁ జేలఁదానె
 కొదవ యొదవనీయఁడు నాకు గుడుపునందు
 నరలు కలవింక శక కళేదరములివిగా
 వ్రేలు చున్నవి చూడు నావ్రాలసఖుల!
 నేను బోతున్నఁ జొరఁడు తాఁ గాననమ్ము
 "వేటకై యత్సహించుడు పీనసుంఠ
 యగును నెడ నాకుఁ బీతలు నమరజేసి
 లీలఁ గొనిపోవు నన్ను ముంగేలఁచాల్చి
 ఖర నఖంబులఁ దీర్చి పక్షుములఁచూల్చి
 ప్రోటి ముఖమున వివరించి వేటనెఱసి
 తనకు నే నిచ్చు జంతుసంతతులఁగాంచి
 తానె కూల్చినయట్లు సంతసమునొందు
 మామకాభేట నైపుణి మదిని మెచ్చి
 మేలి వజ్రంబు చెక్కిన మేల్మి కడము
 తానె యొకనాఁడు నాగు పాదమునదొడిగె
 నెట్లు మెఱయుచున్నదో దీనవృష్టి జఱపు.
 పంజరాంతరంబున నాకు బందిలేదు
 ఇటుకు గూటను జీకటి చెఱయులేదు
 అడ్డులేదు నా స్వేచ్ఛావిహారమునకు
 నమ్ము గన నీపులుఁగులకుఁ గన్నుకట్టు
 ఏను బెప్పెద నీకొక్క హితము వినుము
 అకుఁగ! యందు నిందును నడయాడుయందీ
 భయము దక్కి యెగిరిపోక పట్టునడుము
 ఇంతకును వచ్చుచుండు వన్నేలునతడు
 నెమిలికన్నుల నునుగుచ్చు నెఱిసినించు
 నామపాదాన బల నీదు పాదనానను
 నాకు జగదగుహర్భాద నీకు జమిగు
 నిర్భరానందమొందును నెగడఁగలవు"
 అనవుడును లేత వగవు మామనఁ బలిర్చు

మొదటి నట్లనె రెండవ పులుఁగుతోడ
 "నీహితము చల్లగానంద నెత్తకాడ!
 తన్నుఁ గట్టంగ నెవ్వఁడు త్రాళ్లుబచ్చు?
 ప్రాణికోటికి సహజ విధాన మరయు
 వైద్యభావంబు; దాని నెవ్వఁడు వీడు?
 అమృతి భాండంబు నేజనుం డెవనిఁదన్ను?
 గల్పెలకుఁ గూల్చు నెవ్వఁడు కల్పకరువు?
 వారిదానితో గలుగు రాపాదకుండ
 నవనిభీరకుటుంబుల వంశుని లానకుండఁ
 గాఱుకొనునీతిములలోనఁ దూరకుండ
 గడియఁదొనియు గడప శక్యంబె నాకు?
 ఉనియు పెయ్యెటి గానముఁగలుగు నుఱచి
 దాని నెలిసిటి పానమ్ము నలఁపు మఱచి
 సగనసానువిహారమ్ము ఖారుపునఱచి
 నిముసుమేలియుఁ బుచ్చంగ నెత్తు నెట్లు
 పారతిల్లంబున నల్లుపాయసంబు
 స్వేచ్ఛ చేతను దొరకు గంజీని లూచ్చు
 నాచిసవెలోకమందును నానుడీధు
 బానిసానియు పోక్కిపోభోగ్యమొక్కో?
 ఇతరు లొనగు భోగంబు నాకోరు కయ్య
 మేత దొగికక యెదపక్షి మేనుదొరఁగె?
 బక్షముల సత్వ మున్నంతకును నేను
 గాఱుక నేను నెడంద నొక్కరునిప్రోవు
 చేతొప్పుకై మృగయందు చేతఁదాల్చు
 తోటవీరమృటంచు సంతోష మొందు
 నయనములఁ గట్టినట్టిగంతులను జూచి
 వింతనగలంచు నీవెలో వేడ్కపడును
 దివరి నెమిలికన్నులనె చూచితిని కాని
 దండెమున నిన్ను బంధించుత్రాడు గవవు
 స్వేచ్ఛకడ్డు లేదని మురిసెదవెకాని
 అడుగు కనలంగ లేనంచు నగయలేవు"
 అనెడు శ్రేణిమయ్యమాటల కడ్డమంగి
 కన్నుఁగోనల నిప్పుకకణము లురల
 "నడుగు గడలంగ లేన మదాంధ! చాలుఁ
 వ్రేలకుము నోడిని వచ్చురీతి." ననచు
 రెండవపులుంగు తటతట తొక్కులాల్చి
 గగనహర్గంబు నందున నెగురఁబూనె
 చిట్టలాగను చిటిఁదికఁ గట్టుత్రాడు
 పెనఁగియీసుగోసములగాలి విడిచి కొనియె

ప్రథమ భాగము

[మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు]

(గణసంచికానుబంధము)

నవి గానవి కొందఱు మఱచుకొనినట్లు మున్ను తెలిపి యుండి టచేఁ జెయ్యావాట భంగమునచ్చుచున్న మాటనిజమే కాని వానికంటె సహసంబంధము గల వానిపంఖ్య యధికమగుటం జేసి యారెంటి వటుంచి కొంచెము దగ్గఱ దగ్గఱగానున్న మూడుభావలకా శ్రయమయిన దోఁటియందెవలయుననుటనిశ్చయమే కావునమూర్ఖోక్తవిమర్శకులు దలంచినట్లదిమనయుద్దిష్టమయినప్రాచీన ద్రవిడభాషయే యని గ్రహించును.

ఈమాల ద్రవిడభాషనుండి క్రిష్టకక్ ప్రారంభమనకు మిక్కిలిపురాతన కాలమందే తమిళము (అజినము) తెలుగు విడిపోయినవనియుఁ దరువాత వాని వెనువెంటనే కన్నడము విడివడిన దనియుఁ, పిదపఁ గొంతకాలమునకుఁ దమిళముచే యూతనంది మళయాళమును, గన్నడము పొందునఁ దులువెనునఁ, తెదశిన వనియు భాషాసంప్రదాయజత్రెలు తెలుచుచున్నారఁ. కన్నడము వికారమై మిక్కిలికవినముగాఁ దలయెత్తిన తుదకు మాడ ద్రావిడభాషలలోనిదే యని కొందఱభిప్రాయపడి యున్నారు. వీరియెట్లున్నను మూలద్రవిడమునుండినిచ్చిన వీరిలో మొదటిమూడే ముఖ్యములు గావున వీరిలోని సమానపదములకొన్నిటిని సంస్కృతకల్పములతోఁ బోల్చిచర్చించి వీరికొకమాతృకగలదనెడి వాదమును, దానికిసంస్కృతముతోఁ సంబంధము లేదనెడి వాదమును స్థిరపఱచి

కొందఱు. ఇందులకుఁముందుగా వ్యాకరణవిశేషంకంబులవీనిని సంస్కృతమునకును గలభేదములలో ముఖ్యములయిన కొన్నిటి నిట్లరయఁదగినను. I

౧ ఒకదానియందున్న కొన్ని యక్షరములింకొకదానియందు లేకుండుటయెల్ల భాషలకు సమానగృహే కానితగ్గసమాన్నయమున నన్నిటినిమించినసంస్కృతముందులేనిఁకకటలేఫమీద్రావిడములలోమాత్రమే యున్నది. తమిళములో దీనియాకారమిందుక మాత్రమనుబలుకుటచిది భేదముగానరారు. తమిళపండితులు గూడ నిట్లే చెప్పవచ్చును.

౨ స్త్రీపురుషులనుగాక యితరములను కల్పకల్పము లన్నియు వీనిలో నపుంసకలింగములు. అంపినియమనులేదు సరికదా? స్త్రీపురుషలిర్వగ్గడ పాదకముల లింగములు తాఱు మాటగుట గూడ గలదు. కావున నగ్గమునుబట్టి లింగముగలగు విషయమును ముఖ్యముగా నిది దానితో వేరగుచున్నది మాదుడు. సంస్కృతమునఁ 'దారాః, గృహాః, వ్యాఘ్రాః, వృక్షాః' ఇవి పులింగములు. ఇంకను భార్యను మిగ్రుది జెప్పు పదములు కళత్రం మిశ్రం అని నపుంసకములే. ఇందు మొదటి పులింగకల్పముల యర్థముల నిచ్చునని వీనిలో "ఇల్లాః, ఇల్లాళ్, ఇల్లాల్, ఇల్లు, ఇల్, ఇల్; (3)పులి; మ్రాసు, పగ, మగం; అను కల్పములు ఇందు మొదటిది స్త్రీలింగము. నదువా

ఇందు భాషలకు గుర్తులిఁధముగానగును
 సం—సంస్కృతము.
 ద్ర—ద్రావిడభాష.
 బ్రా—తెలుగు, కన్నడము, తమిళము.

తె—తెలుగు.
 క—కన్నడము.
 త—తమిళము.

ముఖ్యము మూడేని చొప్పున నతపగా నుదాహరింపఁ జూచిన వానిలో మొదటిది తెలుఁగనియు కొందఱని కన్నడమనియు మూడవది తమిళ మనియు, ఒక్కటియే యుదాహరింపఁబడినదో నది మూడింటి అనియు సమాన మనియు గ్రహించఁదగినను.

శివీ నమోనకకాండములు వ్యాకరణకాండములూ ప్రత్యయములుగాఁబలుగులింగములుబట్టిమానులుమునుకై నాన లాక్షణికము ప్రథమాదిభక్తియేకవచనము నాపించెడి శబ్దములను స్త్రీసమములగు విభవహారవిధిగానియని స్త్రీకాండములు గావు.

3 అందువామనాచరికములపొందినవిభక్తి వచనరూపములు మాత్రము చూపబడును.

సం	ను రామః	ఆమ్ రానం	ఆ రామేన
	సీతా	సీతాం	సీతయా
తె	దు, ను, వు ఒవయఁడు అక్క	ని, ను, ఒవయని అక్కను	చేవ, నోడవ ఒవయనిచేతన్ అక్కతోడన్
క	ఉ, ఆం ఒడెను అక్క	అన్ను, ఆమ్ ఒడెనున్ను అక్కన్ను	ఇందం, ఇంద ఒడెనుందం అక్కయంద
ర	అన్, ఆన్, ఆన్ ఉపయపా అక్కాన్	వి ఉపయపాతై అక్కైయై	అన్ ఉపయపానాన్ అక్కైయూన్

వైవిధ్యావచనముగా విభక్తిక విభక్తిప్రత్యయములు చూపబడును (ద్రావిడభాషా విభక్తిప్రత్యయములు చూపకపోవుటయు నిట్లే సర్వశాసనదేవును.

౪ ప్రధమపురుషుని గూఢవచనముబట్టిక ద్వితీయవచనములలింగము వీరిలోదెలియును. అందు దెలియదు. ఎట్లగుగా?

కర్త పుం స్త్రీ	కం వాంఛా వాంఛా	తె కోరుచున్నాఁడు కోరుచున్నది	క కోరుకొనె కోరుకొనె	ఆ కోరుకరాన్ కోరుకరాన్
-----------------------	----------------------	------------------------------------	---------------------------	-----------------------------

ఇంకను నునవాదే 'అదికోరుచున్నది' యనిస్త్రీని దిద్దవడములలో శక్తిగూని యుపవాద మాత్రము స్త్రీయైచి 'కోరుకరాన్' అనియు జడారులయడం 'కోరుకరాన్' అనియుఁ గ్రినుటకురూపభేదము నుల్కించితని యున్నారు. కన్నడములోఁ గూడ జడవాచకము కర్తృవచనయినయెడల 'కోరుకరాన్' అని ప్రయోగించబడును.

గీ అందు వ్యతిరేకాత్థానున గ్రియాపదములకు 'న' కారముచేనును. వీరిలోఁ గ్రియాపదములకే వ్యతిరేకాత్థాకర్తృగలగు, ఇది మతేయ ముఖ్యచయః భేదము.

పుం స్త్రీ	సం వాంఛా వాంఛా	తె I కోరఁడు కోరు	క కోరను కోరను	ఆ కోరాన్ కోరాన్
---------------	----------------------	------------------------	---------------------	-----------------------

౬ కర్మాభిప్రాయము అయినా నందుఁ గానవచ్చును. వీరిలోఁ గానరావు. అందుఁగ్రంథకప్రయోగమునకంటెఁ గర్మాభిప్రాయముగూడ ముగముగా నుండును. 'వాడుచదువుచున్నాఁడు' వనెడియర్థము

1 యాక్రియను బట్టి 'చక్కము' అనెడి శబ్దక క్రిందిగంధమున వివరంబుదును.

నరదీ సంస్కృతమున 'శేషవర్త' యని పండితులు ప్రయోగించును. గ్రామీణాదులలో వాడుకలోనిట్టి ప్రయోగములు [నానిచ్చేతి జడుగులునున్నది] లేవునదిగా? కన్యకమునందు ప్రవిశమునందును ద్రావీణ సంధములలో గూడగావరావటం. సంస్కృతపాఠశాలయిన మవ్వూర్ను లాక్షిణిలు పాఠిని శుభ్రతి నా ప్రవ్యాకరణము నిర్మించివారనుటకు I ధాతువులకుఁ రాగ్భంబున బహుధాతువనిబంధము గావచ్చునని ప్రాముఖ్యము నొకముదాహరణముగాఁగలదు. ఇట్లే పరిశీలించినచో నామక్రియాపేరబహువిధము జూడులయెడ దానికని వీనికిని దెప్పుభేదములు గమనోపవచ్చును. ఇంక వ్యాకరణప్రసంగము నిమిత్తంబు వీనికిని దానికిని శబ్దాలమునెడ సామ్యమున్నచా లేదా యని కొన్ని ముఖ్యపదముల నుదాహరించి చూపిం.

	తె	క	త	సం. ఇంకను
	తల	తల	తలె	శిరిః
	కన్ను	కన్య	కన్	నేత్రం
	కై	కై	కై	కరః
	ముక్కు	ముక్	ముక్కు	నాసికా
	పలు	పలు	పల్	దంతః
	ఒకలు	ఒకలు	ఉదగ్	కరీరం
	తోలు	తోవల్	తోగ	చర్మ
	అప్ప (అట్ట)	అప్ప	అప్ప	పితా
(1)	అన్య	అన్య	అన్యార్	అంబా
	అన్	అన్	అన్	బ్రహ్మ
	తమ్మడు	తమ్మ	తంది	అనుజః
	మామ	మామ	మామన్	మాతలః
	అత్త	అత్తె	అత్తె	శ్వశ్రూః
	షేరు	షేర్	షేర్	నామ
(2)	నీరు	నీర్	నీర్	నీరం
(3)	మన్ను	మన్లు	మన్	మృత్
	నెల	నెల	నిలం	భూమిః
	డోరు	డోర్	డోర్	గ్రామః
	పాలం	పాల	పులం	క్షేత్రం
	పులు	పులు	పులు	స్థలం
	ఆవు	ఆవు	ఆ	గౌః
	పాం	పాల్	పాల్	పయః
	నెయ్యి	నెయ్	నేయ్	ఘృతిం
	మల	మల	మలై	పద్మకః
	పులి	పులి	పులి	పుండరీకః
	చిల్లు	చిల్లు	చిల్	ధనుః
(4)	పూవు	పూ	పూ	పుష్పం
(5)	కాకి	కాకి, కాగ	కాక్కాయి, కాక్కై	కాకః
(6)	కోడి	కోడి	కోడి	కుమ్భటః

1 కర్మజ్ఞులుబంధస్వార్థ పరిధాతు కర్తృరస్త్రి శిష్టధయః. ఆం.

1, 2, 3, 4, 5, 6 తద్భవములగా మనవారు పరిగణించిన యాయాదులు మూలద్రవిడమునందీ వచ్చినవి తెలుపుటకే యందుదాహరింపబడినవి. ఇట్టివి పెక్కు గలవు.

అందు

అట్లు

మీ

మీ

మాట

మాట

మాట

మాట

అట్లే నిఘంటువులను జక్కగాఁ బరిశీలించి
 వాని సుఖ్యావాచక శబ్దములన్నియును గృహము
 లందఱు వివిధపుక్తులయందును వాని గొని మాటలు
 ను జరిగెనువులను జడపదార్థములను దెచ్చుపదములు
 ను ధాతువులను మఱయూ మాఁడుభావలయందును
 తాటింపరాని భేదముతో సమానము గానున్నవి యే
 దెనిమిదివందలుండునని తోచుచున్నది. ద్రాక్షభా
 వలలో బహుపదములకు సామ్యముగలదనెడి యీ
 యుభిప్రాయమున, కాల్లుపెట్టుపండితుఁడును మలయా
 శాస్త్రుఁడును (బకటింపిన గుండెర్దుపండితుఁడును,
 కన్నడనిఘంటువును సమకూర్చి కిట్టెలపండితుఁడు
 గూడ నేకీభవించుచున్నారు. ఇంకను మాఁడుభావ
 లును జక్కగాఁ దెలిసిన మనపండితులు వీనిలో సమా
 నపదములను విడఁదీయ మొదలిడిననో గూలదృష్టితోఁ
 దెప్పిన ప్రసంగ్యకంఠే వీనిలోని కుల్యపదములసంఖ్య
 యదిక మే మగును గాని తక్కువగాదు. మరియొక
 లిక్తిద్రవిడభాషనుండి వీనిలోనికి వచ్చినశబ్దాలము
 లో నినుమంతయుఁ బోలిక లేకుండఁగా మాటిపోయి
 జశబ్దము లెన్ని వేలుండునో యూహింపఁజగియేకా
 ని చెప్పఁదగినదిగాదు. కావునఁ ప్రపట్టికలోఁబాసిన
 యామాఁడుభావలలోని సమానపదములు వానిప్రక్క
 నున్న సంస్కృతపదముల నంటక చెట్టు స్వకంఠిము
 గాఁగానవచ్చుచున్నవో యట్లేనందలకొలది పదములు
 న్నువకులు యాశ్చర్యకరముగాదు. కాని యీగంధ
 ర్భమునఁ గొందఱుకదప్పనియెడలని లెలఁచెడి యామాఁ
 డింటిలోని కొన్ని పదములను గూర్చి యిందుకవచ్చింప
 వలసియున్నది.

ఒకనక మొకనకమున వోధించు పద మొక
 తియ్యో యొందెన యొందెనయ్యును గాని వానివిద్య
 మగనుచున్న వానికిఁ దేల్ప లేకనుట యపంగరము.
 ప్రపట్టికలోని " పూవు, కాకి, కోడి " యను పద

ములు సున్నము, కాకి, గొడి, మొదలగునవి అని
 సంస్కృతపదములను బుట్టిన వని మన కెప్పుడు
 నిర్ణయముల మరము.

ఆరవ్యపులను జెప్పునట్లు మనస్సులో నున్నది
 పాశ్చాత్య ద్రవిడ కర్ణాట నేకముల వాని గూడ
 భాషలగోపాల మెల్లఁను వైరదములదే వాడుట
 యనాదిగా వచ్చుచది గాని నేటిదిగాదు. వీనికిఁ
 బర్యాయ పదములుగూడ నుప్రసిద్ధములయినవి లేవ
 నుట సాహసముగాదు. సుప్రసిద్ధములనెల? మాట
 మాటలు నేవనియే చెప్పవచ్చును. అట్టియొక వీనిని
 గూడి (ఇట్టివ నేకములు గలవు) తద్దనములలో
 తేర్చినచో నిన్మూఁడు భావలను దలియయిన
 మూలద్రవిడ భాషను మాటలాడు తొల్లింటి ద్రవి
 డులు, మన యార్యులు తమతోఁ బుష్పమును కాక
 మలను, కుక్కుటములను దెచ్చి వారికిఁబాపి వాని
 పేర్లు చెప్పవందాక ' పూవు, కాకి, కోడి ' లేకుం
 డఁగా నేయున్నారని చెప్పవలసివచ్చును. అట్లు చెప్ప
 ట సాహసముగాదా? ' కాకా ' యని కూయు
 పక్షికి, కాకి లేక కాక్కాయి యనియు, కోకో
 యని కూయు పక్షికి, కోడి లేక కోలి యనియుఁ
 దేర్లు పెట్టుకొనకుండుటకు వారు మానము నొన
 వాయిలేనివారా? సంస్కృతమున మాత్రము వీనికింక
 కంటే గలవను గొప్ప పుక్తులైయున్నవి? మఱి
 యుఁ బూవుశబ్దము తద్దనమునకుకై పూవుధాతువు
 ఘట్టింపు ధాతువు నుండి పుట్టివ దనెడి భ్రాంతి
 మన నిఘంటువులకుఁ గలిగితిని గాని యాపూశబ్దము
 తమిళకన్నడములలో కుద్దదేశ్యముగానే యున్నది.
 ఒకటిమాదిరిరా? కాదుధాతువు తేశ్యములు! ' పూ
 వు ' తద్దనముట! సంస్కృతభాషాము లిక్కడకు
 రాకున్ను చెట్టు పూచి కాదెట్లో లేనో! అట్లే
 తిక్కెడికాదిని మొగ్గదెగిగినినోయెనుచును

